

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vejby-Tibirke årbog 2005

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2005

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion:

Chr. Friis og Niels Jørgen Larsen

Omslagsillustration:

Udsnit af 'Sankthansfest i Tisvilde' af Jørgen Sonne

Maleriet er gengivet i helhed på side 16.

Illustrationerne på side 8, 12, 16 og 20 er gengivet med tilladelse fra © Statens Museum for Kunst

Layout, sats og reproduktion:

WICTOR grafisk produktion

www.wictor.dk · Tlf. 4826 1848

Tryk:

BM Grafik ApS

www.bm-grafik.dk · Tlf. 4870 5200

Oplag: 1000 eksemplarer

ISBN 87-88319-29-6

ISSN 0108-2906

Indhold

Forord	
Af formand Christian Friis	5
Maleren Jørgen Sonne og Tisvildeområdet	
Af Steen Bernichow	7
Da Krøyer kom til Lejet	
Af Hans Cornelius	27
En ny æra	
Af Birte Forsell	43
Bille, Åkirke, Therkildsen og Alfelt	
Af Viggo Bentzon	63
Bestyrelsen og adresser	71

Forord

Før jeg blev formand for Vejby-Tibirke Selskabet og kom med i redaktionen havde jeg hvert år den store glæde og fornøjelse, at der lige pludselig dukkede en kuvert op fra Selskabet, der indeholdt den nye Årbog. Forventningsfuldt blev kuverten og bogen åbnet. Hvad mon den indeholdt i år ?

Nu har jeg selv været med til at fremstille den, så jeg skulle nødtigt være overrasket over, hvad den indeholder! Til gengæld er det mindst lige så spændende for mig, hvordan Selskabets medlemmer modtager den nye årbog.

Forrige år var det en blanding af hård kritik og overstrømmende ros, fordi vi havde valgt at bringe artikler og illustrationer af helt nutidige malere eller billedhuggere. Her delte vandene sig virkelig.

Sidste år fik vi udelukkende megen ros for artiklerne og især for Viggo Bentzons fine akvarel på forsiden.

I år har vi haft mange ideer om, hvad vi skulle bringe i årbogen; men langt de fleste ligger nu og venter på at komme med i de kommende årbøger; idet redaktionen på et tidligt tidspunkt fik henvendelser fra flere medlemmer, at de meget gerne ville levere noget til os.

Som lovet bringer vi fortsættelsen af artiklen om Bio&Bistro. I år biografens historie i de snart 15 år, hvor den er blevet drevet af utallige frivillige og er blevet 'folkeeje'. Det største problem ved dette afsnit var ubetinget at vælge de fotos ud, som skulle illustrere artiklen og dens indhold. Egentlig burde man samle de mange hundrede mennesker, der på forskellig vis har bidraget med dette spændende projekt, og så tage et samlet fotografi af dem foran Bistroyen. Nu har vi i stedet valgt nogle af de mest ihærdige og vedholdende personer, der har været med lige fra starten til i dag.

Hans Cornelius (Pedersen), er vokset op i Tisvildeleje, hvor hans far var en af de absolut tre sidste fiskere på 'Lejet'; mens hans mor passede det lille Tatoludsalg, hvor man i dag kan købe pizza hos Smitty. Hans Cornelius bor i Hvalsø; men han har aldrig glemt sin barndom og ungdom i Tisvildeleje. I artiklen går han helt tilbage til det helt oprindelige fiskerleje, hvor en fremmed kommer til byen.

Også Steen Bernichow bringer os langt tilbage i tiden – ikke i Tisvildeleje; men i Tisvilde By, hvor han i sin lille, glimrende bog om Sandflugten og Røhl tidligere er dykket ned i historien her. Denne gang er det om de gamle Kildemarkeder og om maleren Jørgen Sonnes skildring af folkelivet og af selve kernen i den tiltrækning, som Helenekilde havde i så mange hundrede år: 'De syges søvn på Helene Grav'. Statens Museum for Kunst har – mod passende betaling – stillet Jørgen Sonnes malerier og skitsen til rådighed for Selskabet.

Endelig har vi fundet, at vi i denne årbog burde stoppe op et øjeblik og mindes fire af de kunstmalere, der har præget vores område... og som nu er døde: Kunstnerægteparrene Ejler Bille & Agnete Therkildsen samt Vibeke Alfelt & Lars Åkirke. Vi bad maleren Viggo Bentzon om at gøre det; idet han havde kendt dem alle særdeles godt – både som kolleger; men også som venner. Viggo Bentzon har valgt at mindes disse fire gode malere ved at fortælle om nogle karakteristiske episoder sammen med dem.

Også Jørgen Nash døde i 2004. Redaktionen håber på at bringe en artikel i en af de kommende årbøger, om denne multi-kunstner og hans tilknytning til området.

Til sidst... nyd nu bogen og de fine illustrationer.

Tisvilde marts 2005

Chr. Friis

formand for Vejby-Tibirke Selskabet

Maleren Jørgen Sonne og Tisvildeområdet

Af Steen Bernichow.

Tisvilde- og Tibirkeområdets mange billedkunstnere er i tidens løb blevet inspireret af landskabet og menneskene til værker i mange forskellige stilarter og af forskellig kvalitet. En af de kendteste malere er uden tvivl Jørgen V. Sonne (1801-1890), som har skabt to værker herfra, hvoraf det ene er kendt af de fleste og hænger på Statens Museum for Kunst. Det drejer sig om 'Skt. Hansnat. De syges søvn på Helenegraven ved Tisvilde' og 'Skt. Hansfest i Tisvilde'. Billederne har været omtalt og publiceret før i selskabets årbøger, men i denne artikel vil jeg dels redegøre for billedernes kunstneriske og historiske indhold, dels ikke mindst prøve at belyse, hvad de kan bidrage med af lokalhistorisk værdi.

Hans Olrik har i sin fører over egnen, 'Tisvilde og omegn' fra 1920 givet den karakteristisk af begge billeder, at »de giver en poetisk stemning; men omgivelserne og det rent historiske er behandlet med stor frihed.« Ud fra en historisk og lokalhistorisk synsvinkel tegner det derfor ikke lovende for udbyttet af en historisk brug af billederne, men en nærmere undersøgelse vil måske kunne ændre på dette indtryk.

Sonne, der var kommet tilbage til Danmark fra Italien i 1841, hørte med til kredsen af de absolut ledende billedkunstnere i Danmark på den tid, og i 1843 havde maleren Johan Thomas Lundbye, som kendte området godt, været heroppe sammen med P. C. Skovgaard og oplevet sankthansaften og det folkelige liv, der udspillede her. Han opfordrede i et brev til malerkollegaen Lorenz Frølich navngivne malerkunstnere til at drage hertil for at gengive scenerierne. En af disse kunstnere var Sonne. Samtidig havde den ledende kunstteoretiker i Danmark N. L. Høyen tilskyndet billedkunstnere til at benytte nationale, folkelige emner frem for de gængse antikke.

Jørgen Sonne: 'Skt.Hansnat. De syges søvn på Helenegraven ved Tisvilde' 1847

Sonne gik til arbejdet med det vanskelige emne og skabte 'De syges søvn på Helenegraven', som blev udstillet i 1847. Han var som udpræget nationalromantiker besjælet af ideen om bondestanden som en grundpille i den danske nation og ønskede derfor at give en forherligende fremstilling af bønderne. I billedet på billedet bliver bondestandens repræsentanter gengivet i et nærmest ophøjet lys, især de unge kvinder.

Den afgørende nat

Det halvstore billede (94,5 cm x 122 cm) skildrer indbegrebet af dansk sommernat. Det er sankthansaften ved Helene Grav. Landskabet er svøbt i sommernattens halvllys. Himlen mørkner, men er endnu blå, og vi ser solnedgangens sidste farver afspejle sig på skyerne. Til højre i retning af Kullen er fuldmånen gået op – gullig og let sløret af skystriber. Nogle ænder trækker ud mod vandet. At der er tale om sankthansaften, fremgår med al ønskelig tydelighed af bålene, som flammer overalt ude ved kysten. Havet er omkranset af bål. Ved Kilden, på Kullen og på nogle – mere eller mindre frit opfundne – øer ses bålene blusse. Ved de nærmeste bål kan vi se, at glade mennesker flokkes om ilden. Her trives lykken og glæden.

Men hovedmotivet er Helene Grav. To lygter sender et varmt, men ikke særlig stærkt lys over mod personerne. Stenene, som betragtedes som den egentlige grav, er tæt besat med syge mennesker, men også indhegningen af graven er på indersiden befolket af liggende personer, der finder støtte op mod diget. Vi er i den afgørende nat, da miraklet kan ske. De fleste er unge mennesker, kun til venstre i billedet på den ene sten ses en midaldrende mand med en vandringsstav i hånden. Han skuer ud mod solnedgangslyset. Ved hans fødder sidder en kvinde med kyse, og tættere på os ligger en kvinde med en stor pude under hovedet. En ung kvinde i sin folkedragt trækker sig ligesom lidt væk fra den sovende, som måske ligger for uroligt.

I højre side af billedet ses en liggende mand med tæppet trukket helt op mod hovedet. Hans høje hat står pænt ved siden, og

det er formentlig hans hustru, der sidder træt eller fortvivlet hos ham med hovedet støttet i hænderne. Ved siden af denne gruppe sidder en yngre mand, sikkert af bondestanden. Han har en forbindelse rundt om hovedet, og lider med al tydelighed af hovedsmerter, som giver ham så megen uro, at han ikke kan lægge sig ned og finde hvile. Bagved halvt skjult af stenene ligger kvinder op mod diget.

Hovedscenen har vi ikke beskæftiget os med endnu, og den er grum. En gruppe på tre yngre kvinder befinder sig centralt i billedet. Den ene er syg og sidder bagoverbøjet og skuer blindt ud i rummet. Hun er frygtelig bleg, og hendes ansigtsudtryk er næsten udviskede. Denne af døden mærkede kvinde er omgivet af sine to søstre eller veninder. Den ene sidder ved hendes side og støtter hende, den anden er sunket sammen ved hendes fødder og hviler hovedet mod hendes ben - men hos begge står græmmelsen og sorgen malet i ansigtstrækkene.

Uden for indhegningen forsøger en kusk at få sig et blund på bukken af vognen, mens hestene er fraspændt, og en hund ligger afslappet forrest i billedet, hvor også en kedel kalder os tilbage til dagligdagen og det almindelige liv.

De mirakler, vi venter på, synes at udeblive. Her er kun en lidelsesfuld venten - ingen forløsning eller helbredelse. Bagest i indhegningen ses de trætavler, man plejede at efterlade som vidnesbyrd om helbredelse, tillige med de krykker og de tøjstrimler, de syge havde benyttet, og som nu var overflødige. Men her er ingen jubelscener. Sonne ønsker, at vi skal se sygdom og sorg i kontrast til naturens store skønhed og de glade mennesker nede ved bålene. Sådan var tilværelsen: en blanding af stor skønhed og stor lidelse. Skønheden lå for ham i naturen og i den unge kvinde. Derfor er fraværet af ældre mennesker med tydelige skavanker typisk, hvorimod yngre kvinder er overrepræsenteret på billedet. Selv i ulykken og sygdommen hersker en vis tungsindig skønhed, og de mange liggende og siddende personer indgår i en afvekslende og smuk komposition.

Skønhed og lidelse

Vi har en del forlæg for maleriet. Der findes bl.a. en blyantstegning af Sonne med det samme motiv, men den er af en helt anden karakter. Den indeholder langt flere detaljer og virker tættere på virkeligheden end maleriet, ja, virker næsten humoristisk/grotesk med bl.a. en helbredt krøbling, der triumferende løfter krykkerne i vejret, og en anden som forsøger at gå uden, men falder bagover. Den blinde pige, der sidder centralt på skitsen, udspringes insisterende af en ældre kvinde, om hun ikke kan se solnedgangen. Men øjnene forbliver lukkede. Det færdige maleri mangler det naturlige leben, der omgav graven. Fra en skitse af Johan Thomas Lundbye ved vi, at der omkring stedet blev rejst læskure eller telte mv. Men al denne forstyrrende indblanding af virkeligheden er væk på det færdige billede.

En malet skitse af selve landskabet er ligeledes overleveret . Det er en nøgtern gengivelse af omgivelserne uden nogen mennesker. Vi ser her, at en forhøjning ude ved havet på det endelige billede dækker over en gård. Af placeringen kan der ikke være tvivl om, at det drejer sig om Kildegården, som lå nærmest Helene Kilde. Topografien og naturforholdene er givetvis meget præcisere gengivet på skitsen. Kullen ses f.eks. ikke, ej heller den gule måne, som sikkert tjener som ren staffage på det færdige billede. For Sonne var den nøjagtige gengivelse af motivet ikke så væsentlig, derimod stemningen.

Billedet fortæller den kendte historie om valfarten til Helene Kilde og Helene Grav, hvis baggrund hviler på sagnet om den hellige Helene, som vi ikke nærmere skal komme ind på. Graven har vist sig at hidrøre fra et katolsk kapel på stedet, hvoraf de bevarede sten stammer fra sydsiden. Kilden var nok den berømteste i hele landet. Hertil valfartede man, idet vandet har været anset for at have helbredende virkning på alle mulige skavanker og sygdomme. Man drak af vandet eller badede de syge lemmer deri. Vandet i kombination med opholdet, og helst søvnen på Helene Grav gav den stærke virkning. Jorden på graven havde også lægende kraft, og man hjemtog vand såvel som jord fra stedet. Der var på den tid, da Søren Kierkegaard besøgte stedet

Jørgen Sonne: Udkast til 'Skt. Hansnat. De syges søvn på helenegraven ved Tisvilde'

Jørgen Sonne: Malet skitse til 'Skt. Hansnat'

(1835), anbragt en ske til at opsamle jord med. Vandet skulle helst optages i helt nye lerfade eller krukker, som efter brugen skulle knuses.

Hvis vi vender tilbage til maleriet, må vi nok sige, at det gengiver en idealiseret scene af koncentreret skønhed og lidelse. Vi har skriftlige vidnesbyrd, der fortæller, at virkeligheden så noget anderledes ud. Således berettes om sognefogeden i Herfølge syd for Køge, Peter Jensen og hustruen Karen, at de i midten af 1800-tallet drog den lange vej til Tisvilde, for at konen kunne besøge grav og kilde sankthansaften:

»...der var stor trængsel på graven, thi alle ville til. Endelig blev der en lille beskeden plads ledig, og Karen var ikke sen til at lægge sig ned på grønsværet, og var nu meget spændt på, at øjeblikket nærmede sig, hvor hun kunne sige sit værk og elende farvel, men sove skulle hun, og det var der ikke megen ro til, thi sang og musik, tale og råb lød fra alle sider; dog eftersom hun var træt af den lange rejse, slumrede hun ind et øjeblik, men så skulle andre til. Karen havde alt, mens hun hvilede på graven, mærket lindring i alle sine lemmer, men da hun derefter gik til kilden og fik et bæger af kildens friske væld, ja, da følte hun sig stærk og kraftig som i hendes ungpigedage – og kastede kæppen hen i bunken af krykker og kæppe, der lå ved siden – og følte sig frisk på legem og sjæl, og hvor følte hun sig tilmed taknemlig overfor den fromme kvinde, der havde hjulpet hende, men også overfor den bissekrammer, der havde bragt hende på de tanker at rejse til St. Helenes grav og kilde.«

Det er knap så ophøjet og smukt en stemning, vi her oplever. Alligevel giver maleriet os muligheder for at få et nogenlunde nøjagtigt indtryk af landskabet, der som sagt blev fastlagt i Sonnes malede skitse, især landskabets åbne karakter og afstanden til kilden, der befinder sig nede på havskrænten. Vejen derhen gik til venstre uden om gravens indhegning, men førte i første række ned til Kildegården, hvorfra en vej førte til kilden. Det var klart en lille omvej, hvorfor mange sikkert tog fugleflugtslinien, nemlig over markerne. Fra 1742 har vi en regnskabsmeddelelse om, at bønderne fik 4 sletdaler for de skader, de havde lidt på deres korn

pga. kilden. Af den malede skitse ses også, at der i midten af billedet var flere sten end i dag, mens indhegningen udmærket passer på forholdene i vore dage.

Sankt Hansfest i Tisvilde

Er lokaliteterne på dette maleri temmelig genkendelige, hersker der betydelig større usikkerhed med det andet maleri, vi skal se på: 'Sankthansfest i Tisvilde'. Sonne malede det op til udstillingen på Charlottenborg 1858, og vi kender ingen forudgående skitser. Billedet bærer en længere beskrivelse forfattet til udstillingskataloget: »St. Hansfest i Tisvilde i Forening med Valfart til St. Helene Grav og Kilde. Til højre i Billedet komme de syge tilbage fra Graven, som er helt tilbage på Bakken. Til venstre samles Ungdommen til Dans«.

Vi bliver nødt til i første omgang at tage denne beskrivelse til efterretning og læse billedet derefter. Senere vil vi prøve at anbringe billedet i en topografisk sammenhæng, selv om vi kommer til at støde an mod den beskrivende tekst. Vi befinder os i Tisvilde By, så meget står fast. Til venstre i forgrunden ses et hus, hvor man gør klar til et danse-gilde. Unge mænd forsøger at overtale en større gruppe landbopiger til at tage del i festen inde i huset. En spillemand sender med sin violin inciterende toner ud til pigerne, og en bondeknøs slår takten til, så man næsten fornemmer rytmen. En ung mand med panamahat forsøger aktivt at trække pigerne ind. Kunstkritikeren P. Johansen mener i sin bog om Sonne fra 1902, at der her er tale om en sømand, sikkert beroende på hatten. Han assisteres af en uniformsklædt person bagved. Ved siden af huset sidder en kvinde og sælger krukker, skåle og fade. Hun synes upåvirket af uroen fra menneskemængden og uden frygt for, at man skal trampe hendes lertøj i stykker nede på jorden til trods for, at hun befinder sig tæt op ad den danseglade menneskeskare.

Pigerne er alle smukke og klædt i deres festlige folkedragter. De virker - sikkert på skrømt - tøvende og lidt ubesluttsomme, men nogle har allerede overgivet sig til lystighederne. Den yder-

Jørgen Sonne: 'Sankthansfest i Tisvilde' 1858

ste kvinde til højre i gruppen ser ud til at trække sig lidt væk, som om hun egentlig hellere vil et andet sted hen. Hun medbringer dog et synligt lommeværk som de øvrige piger, sikkert i forventning om at få brug for det under dansen, men denne pige bærer også et tæppe eller et sjal. Dermed fungerer hun som bindeled til højre side af forgrunden. Her ses en gruppe syge mennesker dragende af sted, og i modsætning til den solbelyste venstre side sker det hovedsagelig i skyggen. I forgrunden ser vi en ung kvinde ledsaget af en mindre pige, som også bærer på et tæppe. Kvinden går med stav og ledes formentlig af en hund, for hun er med al sandsynlighed blind. Pigen skotter hen mod den lystige forsamling omkring danseboden og beskriver dermed den modsatrettede bevægelse i forhold til den vankelmødige bondepige.

Bag gruppen med den blinde føres på en simpel arbejdsvogn en liggende, syg og elendig kvinde af sted. Hendes mand styrer gående hesten, som vi kun ser bagpartiet af. Sammenstimlen af mennesker er sikkert for stor til, at han tør køre på normal måde, eller måske er kvinden for syg til en hurtigere, mere ublid kørsel. Bag dem følger en værkbruden mand på krykker sammen med en ledsager. Vi har altså på den ene side en gruppe af unge, raske mennesker fulde af livslyst og på den anden de syge og modfaldne.

I mellemgrunden gentager kontrasten sig. Til venstre ser vi ned mod Tisvilde. Der er enkelte gårde eller huse, men de dækkes næsten af en tæt menneskeskare, der er i fuld gang med morska-ben. Vi ser en groft tildannet trækarrusel, hvor folk sidder på heste eller i 'jomfrubure'. Ved siden af underholder Pjerrot i sit telt med at spise blå. Til højre optræder kørende og gående mennesker, der tydeligt repræsenterer de syge på vej ned ad en bakke mod byen, og i selve baggrunden ses andre vogne, der styrer i retning af hovedscenen hen mod mellemgrunden. Ser man godt efter – gerne med lup – vil man i horisonten opdage, at det punkt, vognene kører bort fra, er et indhegnet område, hvor der endnu befinder sig nogle mennesker, ligesom på en kirkegård. Det skal forestille Helene Grav.

I Tisvilde Bygade

Spørgsmålet melder sig uvægerligt: Hvor befinder vi os i Tisvilde? Før vi kan besvare dette spørgsmål, må vi prøve at fastslå, på hvilket tidspunkt scenen udspiller sig. Det må være indlysende, at vi er hen under aften. Det lave sollys peger i den retning, og at der skulle være tale om en tidlig morgenstund, modbeviser selve billedets indhold. Det er altså en aftenscene, vi bevidner. Af billedets titel: 'St. Hans fest' må vi slutte, at begivenheden udspiller sig enten sankthansaften eller selve sankthansdag, hvis denne lå på en søndag. Da vi jo ikke kan vide, i hvilket år billedet blev malet, må vi afstå fra at fastslå den nøjagtige dag. Sandsynligheden for at der er tale om selve sankthansaften, er stor. Det berettes, at man holdt den første 'kildefest' selve sankthansaften, og derefter de påfølgende søndage afsluttende med Vor Fruedag, den 2.juli .

Det nøjagtige tidspunkt er for så vidt betydningsfuldt, som billedets undertitel helt konkret fortæller, at de syge er på vej væk fra graven. De forskellige skribenter, der har beskæftiget sig med billedet, er kommet til forskellige konklusioner på denne vigtige detalje. Johansen synes at mene, at de syges tog foregår efter en forgæves nat på graven. Nu er de syge på vej hjem - trætte og modfaldne, men det må jo så forudsætte, at vi befinder os tidligt om morgenen, hvilket som påvist ikke er tilfældet. At man skulle have ventet en hel, lang dag på at vende hjem den følgende aften, er ikke sandsynligt. Johansen må således have misforstået noget i sammenhængen.

Kunsthistorikeren Eva Henschen mener derimod, at de syge slet ikke har overnattet på graven, men kun har aflagt et kortere besøg ved grav og kilde og nu er på vej hjem, inden natten falder på. Hun skaber dermed en logisk forklaring, der tager hensyn til billedets tidspunkt på dagen. Hvis vi yderligere tager det forhold i betragtning, at graven er ved at tømmes for mennesker, ja, da når vi til den konklusion, at vi befinder os på en søndag aften, hvor man ikke ville overnatte til den efterfølgende morgen. Men at maleren skulle vælge at vise en ikke særlig spektakulær gruppe syge, der end ikke har sovet på graven, virker ikke som nogen tilfredsstillende forklaring.

Julius Lange ser helt tydeligt, at vi befinder os på en sen eftermiddag: »på den tid, da Skyggerne blive lange, og Storken vender hjem til sin Rede«. Han tager den fulde konsekvens heraf og lader de syge være på vej til graven for at sove der i den tilstundende nat. Lange digter selv med: »Hvor forunderligt klinge ikke i dette Billede Sommeraftenens Dagstemning og dens natlige Stemning ind i hinanden! - Tæt ved den blussende, grelle, larmende Lystighed rinder Sygdommens og Sorgens mørke Flod, ved hvis Bredder Folketroen dog søger hemmelighedsfulde, lægende Urter.«

Lad os se på billedets topografi, nærmere bestemt verdenshjørnernes placering. Efter lyset at dømme må vest eller nordvest ligge til højre på billedet. Men så må de syge bevæge sig i nordlig retning. Man kan ikke med en sådan bevægelsesretning undgå at støde på havet eller Helene Grav og Kilde. I hvert fald kan man slet ikke komme bort fra byen ad den vej. Noget stemmer ikke med virkeligheden, ja, strider direkte imod den.

Hvis vi prøver at finde en lokalitet i Tisvilde, der ville passe til billedets topografi, støder vi på et oplagt sted, ja, der findes intet bedre end der, hvor Sankt Helenevej i en spids vinkel - som på maleriet - skyder sig ud fra Tisvilde Bygade. Den topografiske overensstemmelse er slående, men det indebærer, at skaren af syge bevæger sig mod graven, og at selve gravens placering på billedet er helt og aldeles forkert. Vi ved, at Sonne - som vi har set med det foregående billede - i vid udstrækning benyttede en malet skitse som grundlag for det endelige billede. Vi har set, at han i denne skitse kunne være meget præcis, men at han i sit færdige maleri tog sig mange friheder. Det var en metode, som han ikke var ene om, men for hans vedkommende kom den til fuld blomstring, især i hans slagmalerier. Her gik han ud fra præcise tegninger eller malede skitser, men påfølgende klistrede han scener og grupper ind, så billedet blev en fri fremstilling snarere end en præcis historisk-topografisk skildring.

Sådan må vi også forstå 'St. Hansfesten i Tisvilde'. Sonne havde formentlig præcise skitser af forskellige situationer, som han samlede på det endelige maleri. Han ønskede sandsynligvis at trække

Jørgen Sonne: Udsnit af 'Sankthansfest i Tisville'

*Tisvilde Bygade tilnærmelsesvis set fra samme synsvinkel som på maleriet.
Græsarealet markerer, hvor Skt. Helenevej tidligere udmundede i Bygaden,
ligesom plankeværket angiver placeringen af Klude Pers hus på maleriet
Foto og fotocollage: ©WICTOR*

kontrasten mellem den lystige ungdom og de syge så grelt op som muligt og tillagde derfor de syge den ekstra grad af håbløshed, der fremkom ved, at deres valfart til grav og kilde havde været forgæves, og gav dem med andre ord ikke det gran af håb, der lå i, at natten måske ville bringe dem helbredelse. Derefter maledede han en lille gengivelse af graven, så lille, at man næsten skal bruge lup for at se den. Derved slog han to fluer med ét smæk. Han fik gengivet graven, og han fik forbedret sin komposition, som ellers savnede indhold i baggrunden, men placeringen er helt forkert.

Hos Klude Per

Billedets topografiske fundament er præcist nok, og detaljerne er måske nok hver for sig nøjagtige gengivelser af situationer under sankthans-begivenhederne, men de er bragt vilkårligt sammen på lærredet. Vi har vidnesbyrd om, at huset, hvor dansen skal til at foregå, virkelig lå i byen og tilhørte Klude Per, klog mand, visekolportør og kludekræmmer. Men det har ikke ligget i svinget, for på den tid lå der intet hus på stedet. Karrusellen og Pjerrot med sit telt er sikkert også set og oplevet i byen, men at de skulle være placeret på det stærkt skrånende terræn, er ikke troligt. Kvinden med lerkarrene har sikkert også siddet et sted i byen. Som nævnt ovenfor skulle man helst optage vandet i helt nye og rene kar, men at hun skulle have anbragt sig lige op ad en dansebod med den tilhørende tumult, er heller ikke troligt. Derimod er gården, i hvis nærhed karrusellen står, autentisk nok og ligger der endnu. Den angives opført i 1848, hvilket passer udmærket med billedets tilblivelsestidspunkt, engang i slutningen af 1850'erne.

Hvad angår selve hovedmotivet, må man nok sige, at det giver bedre mening at udlægge de syges tog som en valfart til graven. Hele ideen med at lade en af de unge piger stå midt i billedet og blive trukket i begge retninger virker mere logisk, hvis det, hun skal vælge mellem, er dansen eller graven. Hun er forberedt på begge dele: lommetørklædet til dansen og tæppet eller sjalet til

graven. Den unge, blinde kvinde har allerede taget sit sjæl på. Hun går målbevidst mod graven og kilden, parat til at lægge sig på graven så snart, hun når derhen. Man kan forestille sig, at Sonne oprindelig har malet en skare på vej mod Helene Grav, men længere henne i processen har han ønsket at vise os selve graven og derfor været nødt til at erklære de syge på vej væk derfra.

Sonnes maleri giver med sin stærke kontrast mellem glæde og sorg, sundhed og sygdom et levende billede af, hvordan 'kildefesterne' foregik. Det leben, der udspillede sig på stedet, er sikkert præcist gengivet. Vi ved fra samtidige skribenter, at en tusindtallig skare mødte op til disse fester, og at hundreder af vogne fra nær og fjern fyldte tilkørselsvejene op som på en nutidig badesøndag. Det markedsgøgl, som forargede bl.a. Kierkegaard, var en naturlig del af et kildebesej. Det mest slående eksempel er Kirsten Pils Kilde i Dyrehaven, hvor 'Bakken' er opstået som et tilsvarende, men nu permanent kildemarked.

Bataljemaler

Sonne var født i 1801. Han drømte tidligt om en militærkarriere, men kun kortvarigt. Det er i dag tvivlsomt, om han kom ind på Landkadetakademiet, men under alle omstændigheder skiftede han hurtigt over til malerkunsten. Han var af statur meget lavstammet, og dette moment kan have spillet en betydelig rolle i hans liv. Han dyrkede mandigheden, men kunne ikke komme ind i militæret. Han blev heller aldrig gift, men sværmede for kvinden, i hvert fald i sin kunst. Efter studieår i Sydtyskland og Italien, hvor han ved siden af malerkunsten også i høj grad dyrkede jagt i den romerske Campagne, kom han hjem til en voksende nationalromantisk bevægelse, som betog ham. Da 3-årskrigen brød ud, meldte han sig hurtigt som bataljemaler og ansøgte om at følges med hæren og male. Han var frygtløs og fulgte slagene på nært hold. Også i forholdet til kvinden kom dobbeltheden frem. Han tilbød romantisk de unge piger gennem sin kunst. Mange af hans billeder har unge piger som motiv, gerne grupper, undertiden sammen med en eller flere unge mænd, men uden

for kunsten realiserede han næppe nogen romantisk forbindelse.

Som friluftsmenneske malede han helst motiver under åben himmel. Det er meget få billeder, der foregår indendørs. Han var almindelig anerkendt som kunstner. Om end man fandt mange fejl og mangler i detaljen, så betog den lyriske stemning, der lå over billederne, de fleste. De berømteste af hans værker er foruden 'De syges Søvn på Helenegraven ved Tisvilde' frisen på Thorvaldsens Museum med billedhuggerens hjemkomst med sine værker fra Italien, samt maleriet 'Landlig Scene' fra 1848, hvor to unge bondekvinder hyldes som græske karyatider.

Han var med i kunstnerkredse, og det bedre borgerskab åbnede sine døre for ham, bl.a. den rige puggaardske slægt, som han forsvarede med næb og klør, hvis der fremkom nogen kritik af familien. Det gav ham betegnelsen 'Puggaards porthund'. Skønt til det yderste fāmælt og tilbageholdende, var han populær hos børnene og de unge i de kredse, hvor han færdedes. De drillede ham for hans ringe højde og legede med ham; han på sin side indgød dem respekt ved sin trofasthed og nationale begejstring, herunder ikke mindst sine krigsoplevelser. Det er tankevækkende, at der optræder så mange børn i hans folkelivsbilleder. Den gamle ungkarl kunne her få afløb for sin glæde ved børn og unge.

Efter 3-årskrigen blev han dannebrogssridder og i 1871 titulær professor ved akademiet. Også i krigen 1864 var han med som bataljemaler, og han malede til højt op i årene, men til sidst satte en kraftig rysten på hænderne en stopper for hans virke. Han døde i 1890.

Artiklens forfatter Steen Bernichow. Overlærer, der har skrevet lokalhistoriske artikler og bogen 'Sandflugten - Røhls kamp for Tisvilde Hegn'. Fastboende i Tisvilde.

Litteratur

- Henschen E. m.fl.: *Jørgen Sonne 1801-1890, Thorvaldsens Museum, 1988.*
- Høyen, N. L.: *Foredrag og Indhold i nogle Malerier på Udstillingen. (Fædrelandet, 21/5 1847).*
- Johansen, P.: *Maleren Sonne, Kbh. 1902.*
- Lange, Julius: *Nutidskunst, 1873.*
- Larsen, Lars: *Daglig Liv på Landet for 50 à 60 år siden. Fra Frederiksborg Amt, Årbog 1908.*
- Nielsen, Niels: *Tisvildeegnens Saga, 1937.*
- Nyblom, Helena: *Livsminder fra Danmark, 1923.*
- Olrik, Hans: *Tisvilde og Omegn, 1920.*
- Pedersen, Niels: *Kirken i Tibirke, 1903.*
- Schumacher, Al. (udg.): *Året Rundt 1891: J. V. Sonne. (Artikelforfatter anonym).*
- Skovgaard, Bente: *Sommerrejsen til Vejby 1843 - J. Th. Lundbye og P. C. Skovgaard, 1989.*
- Wählin, Karl (udg.): *Ord och Bild 1895: Danska Konstnärer från 30-tallet. (Forfatter: Helena Nyblom).*

Da Krøyer kom til Lejet

Et glimt af Tisvildeleje i 1830'erne

Af Hans Cornelius

Der kom ofte både store og små skibe sejlene kystlangs, i fjernere eller nærmere afstand fra land. Denne trafik var folkene på Lejet vant til at have for øje, når de vendte blikket ud over Kattegat. Men denne dag var der et fartøj, som sagtnede farten, da det var ud for Tisvildeleje. Det satte kursen mod land og ankrede op ved Stenørekrogen. Fiskernes arbejde med at rense og hænge garnene op på stejlepladsen gik i stå for en tid. Nysgerrigheden var blevet vakt. Det var ikke hver dag, der kom fremmede til Lejet, og da slet ikke på den måde, som det skete her, hvor en mand og hans kvindelige ledsager blev sat i land på stranden foran de lave, forblæste fiskerhuse.

Sådan omtrent kan man forestille sig, at scenen har udspillet sig, da de fremmede steg iland på Nordsjællands kyst en dag i det Herrens år 1835.

Hvad ville de fremmede her på Lejet?

Hvem var de? Og hvad var deres ærinde på denne afsondrede og gudsforladte kyst?

Manden var den 36-årige Henrik Nicolai Krøyer og damen hans purunge brud. Han havde været vidt omkring udenlands. Han havde også ernæret sig som underviser på diverse latinskoler i Danmark og Norge, og han havde i den forbindelse udgivet naturhistoriske lærebøger. Det var ophold ved Middelhavet og i Stavanger, skriver han i sine erindringer, som »havde indgivet mig den Beslutning, om det ellers blev mig muligt, at udarbejde et stort Værk over de danske Fiskerier, saavel i zoologisk som i teknisk og historisk Retning. Men da det nødvendige Materiale til et saadant Arbeide ikke forefandtes i Kjøbenhavn, hverken i

© Kort & Matrikelstyrelsen (A 29-05). Målebordsblad 1:20.000 (1842-1899)

det kongelige Museum eller andensteds, saa maatte det søges paa selve Fiskeripladserne, eller med andre Ord, udstrakte Reiser paa vore Kyststrækninger vare nødvendige.«

Han var altså naturforsker – af den slags som vil studere fænomenerne i deres naturlige omgivelser. I dag vil vi sige, at han drev feltforskning.

Den unge naturforskers projekt

En ansøgning med plan for projektet blev udarbejdet og indsendt gennem hans gode ven Jonas Collin til Rentekammeret. »Den 19de april underrettedes jeg om, at Hs. Majestæt havde tilstaaet mig 600 Rdlr. for hvert af de to Aar 1834 og 1835«.

»Jeg indsaae, at jeg neppe vilde kunne opnaae Hensigten med min Reise ved at foretage den tillands og med sædvanlig Befordring. Paa Grund deraf besluttede jeg at følge Kysterne i Baad: en Reisemaade, der vistnok i flere Henseender var ubehagelig og besværlig, stundom endog forbunden med nogen Fare, men som paa den anden Side forenede betydelige Fordele. Den satte mig istand til at erhverve nøiagtig Kundskab om Beskaffenheden af Kyster, Bugter og Havbund, en Kundskab uden hvilken man ikke kan fælde nogen sikker Dom over Fiskeriet paa hvert enkelt Sted«.

Han fortæller, at økonomien gjorde det nødvendigt, at hans kone – som han havde giftet sig med året før, da hun 16 år gammel – tog med på rejserne. Han beundrede tydeligvis hendes vovemod: »Hun underkastede sig freidigt denne Nødvendighed og bar med Mod Reisens Besværligheder.«

På disse rejser rundt langs Danmarks kyster indsamlede han materialer og gjorde studier i rigt mål. Ikke alt resulterede i publikationer, men alligevel foreligger der fra hans hånd mange værker, hvoraf hovedværket er 'Danmarks Fiske', der er på 2500 sider. Professor Torben Wolff betegner (i Biografisk Leksikon) det som den første samlede, kritiske fremstilling af en større gruppe danske dyr, og fastslår, at Krøyer var den første betydelige danske naturvidenskabsmand i 1800-tallet.

Som et kuriosum kan det nævnes, at Krøyer i 1861 fik sin plejesøn til udføre farvetavler til et af sine videnskabelige værker. Plejesønnen var da 10 år, og han blev i øvrigt senere kendt som Skagensmaleren P. S. Krøyer.

Det var i 1834, Henrik Krøyer startede sit udforskningstogt Danmark rundt, og han lagde ud med enen omkring Middelfart. Derefter besøgte den lille ekspedition fiskerlejer og havne langs den jyske østkyst og Kattegat-øerne. I modsætning til hvad man kunne forvente, sejlede han ikke med samme skipper og besætning på hele rejsen – tværtimod skiftede han tit fartøj. For Krøyer var det nemlig vigtigt at have kontakt med folk med lokalkendskab: »Ved at tilbringe hele Dagen paa Baaden med kyndige Søfolk og Fiskere (og saadanne søgte jeg stedse til at befordre mig), havde jeg den bedste Lejlighed til at gjøre dem alle de Spørgsmaal om deres Næringsvei, Maaden, hvorpaa de drive saadanne, om de paa ethvert Sted forekommende Fiskearter og deres lagttagelser over disse, som jeg maatte ansee for tjenlige; jeg kunde stedse gjøre Regning paa deres Beredvillighed til at meddele mig deres Erfaringer og uden Vanskelighed bedømme deres Troværdighed.«

Hvem der i 1835 havde bragt Henrik Krøyer og hans kone til Tisvildeleje vides ikke. At han kom sejlende østfra kan imidlertid ses af rækkefølgen i hans beskrivelser af Nordsjællandskystens fiskerlejer. Før Tisvildeleje havde han aflagt besøg i Rågeleje, og de næste mål på rejsen blev Liseleje og Kikhavn. Hvor længe han opholdt sig på de enkelte fiskerlejer og hos hvem, han eventuelt havde husly for natten, fremgår heller ikke af kendte kilder.

Nogle af Krøyers studier af kystsamfundene er senere publiceret. Således har han foretaget grundige studier af fx Hornbæk og Gilleleje. Derimod er fiskerlejerne på vestsiden af Nordsjællandskysten ikke blevet gjort til genstand for samme omfattende og gennearbejdede studier af historiske og erhvervsmæssige forhold. Hvad han har optegnet om dem, foreligger i hans egen håndskrift på Det Kongelige Bibliotek. En senere tilføjelse i marginen af optegnelserne lader forstå, at han en snes år efter besøget i Tisvildeleje har suppleret med notater om stedets historie.

Krøyers optegnelse om Tisvildeleje

På den tid, hvor Krøyer gør sine studier, bor der 12 fiskere i Tisvildeleje. Ved folketællingen et halvt hundrede år tidligere (1787) var der registreret 10 fiskere. Om nogen befolkningsmæssig udvikling kan man altså næppe tale. Det lille fiskersamfund må karakteriseres som statisk. Først hen imod slutningen af 1800-tallet kaster fiskeriet mere af sig, og befolkningstallet stiger kende-

ligt. I 1835 ejer de 12 fiskere tilsammen 5 både af forskellig størrelse. Krøyer oplyser, at de kan rumme fra 8 til 24 tønder, og deres værdi sættes tilsvarende: fra 20 til 100 Rdlr. I nabofiskerlejerne har Krøyer fået at vide, at bådene er bygget og købt i Sverige; det gælder de to både, som der fiskes med fra Rågeleje, og de fem fra Liseleje. Så det er nok også tilfældet her. Samkvemmet med svenskerne over Kattegat og Øresund er af gammel dato, og måske er bådebyggeriet en svensk specialitet: For Hornbæks vedkommende omtaler Krøyer således en bådebygger fra Sverige.

At tilværelsen som fisker har været hård er uden for al tvivl. Som i dag er det fiskeforekomsterne og vejrliget, der er bestemmende for eksistensniveauet.

Under beskrivelsen af forholdene i Tisvildeleje henviser Krøyer for visse områder til Rågeleje:

»For en Snes Aar siden havde man, især under Kysten af Ods-hærred (Sjællands Odde, (red.) et ikke ubetydeligt Sildefiskeri. Senere fangede man med Snøre en Mængde stor Torsk, hvilken man troede havde forjaget Silden. Nu har Torsken avtaget, og Silden synes at ville komme igæn«

De redskaber, der bruges til fiskeriet, er flyndergarn med større og mindre masker, kastekrog og torskesnøre. I Tisvildeleje får han oplyst, at »Middelprisen for Rødspætter er tre til fire Mark pr. Ol, Torsken en til tre Mark pr. Snesen, efter Størrelsen«. (Ol = 80 stk)

At fiskeredskaber kunne gå tabt i storme, og fartøjer gå til, hørte med til de barske vilkår, fiskerfamilierne måtte leve med. Hjælp udefra var bydende nødvendig, når fiskerne blev ramt af hændelser, de ikke selv var herrer over.

Carl Locher: 'Sommeraften ved Tisvilde' 1899

Om Rågeleje har Krøyer denne afsluttende iagttagelse: »Dette Leje har oftere modtaget Lån og Gaver af det Offentlige til Anskaffelsen af Både og Fiskeredskaber.«

Og i Tisvildeleje har situationen ikke været meget bedre. I det år, Krøyer kommer til Tisvildeleje, har fire fiskere netop anskaffet sig en ny båd. Det fremgår af strandfoged Ole Niensens protokol for 20. januar 1835: »At Fiskerne Peder Corneliusen, Cornelius Corneliusen, Peder Jacobsen og Jørgen Jacobsen af Tisvildeleje havde kjøbt en Fiskerbaad for den af det Hoikongelige Rentekammer dem naadigst forundte Gave 40 Rigsbankdalersedler, det bliver hermed bevidnet«.

Notatet peger på et par forhold, som siger noget om levevilkårene i datidens små fiskerlejer. Man var i høj grad afhængig af offentlig støtte for at kunne eksistere som fisker. Og fællesskabet prægede livsformen i det lille samfund: man kunne ikke eje en båd eller drive fiskeri alene. På godt og ondt var man bundet ind i en samhørighed såvel til søs som hjemme på Lejet.

At fiskerne i Tisvildeleje ikke kunne leve af fiskeriet alene, fremgår af Krøyers allerførste notat:

»Tidsvildeleje i Tibirke Sogn har 12 fiskere, hvilke dog om Vinteren ere beskæftigede med Skovarbejde i Tisvilde Hegn, hvorfor Fiskeriet til den Tid forsømmes. Stundom finde de også noget Dagarbejde hos Bønderne.«

Beplantningen af det tidligere sandflugtsområde, som under store vanskeligheder var blevet påbegyndt over hundrede år tidligere, havde – bekvemt nok – brug for arbejdskraft. Ligeledes kunne der også fås arbejde på bøndergårdene længere inde i landet – Kildegården, Dyrekærgård, Vieholmgård, Stuebjerggård og de andre gårde i og omkring Tisvilde. Aflønningen har nok været i naturalier. Handelen mellem fiskere og bønder var almindelig i flere generationer. I skoven kunne fiskerne i øvrigt samle brændsel – en ret, som blev håndhævet et godt stykke op i 1900-tallet (forf. har som barn oplevet, hvordan familien samlede kvas til optænding i komfur og kakkelovn).

Fiskerfamilierne

Begrebet netværk, som er meget udbredt i dagens Danmark, havde nok en anden betydning i datidens samfund, hvad enten der var tale om landsbyer eller fiskerlejer. Arbejdsfællesskaber var en livsbetingelse, man boede tæt op og ned ad hinanden, og familiebånd knyttede de enkelte beboere sammen.

Det sociale netværk fungerede tilsyneladende også i det lille fiskerleje. For eksempel beretter folketællingen i 1801 om en enke, som sidder med en nykonfirmeret søn og en 30-årig 'vanførpensioneret' søn. Efter hendes navn og øvrige data oplyses det, at hun 'har et Par Garn i Strand'. I en alder af 54 år har hun naturligvis ikke kunnet tage med på havet, men naboer har taget de redskaber med, hun formentlig havde, fra dengang hendes afdøde mand fiskede.

I Henrik Krøyers lille optegnelse nævnes ingen navne på fiskerne eller deres familier. Det kunne ellers have været spændende at få et lille kig ind i stuerne! Måske har han klaret udforskningen af Tisvildeleje på en dags landgang. Han skulle jo videre til de næste fiskerlejer langs kysten...

Hvad Hartkornsprotokollen kan oplyse

Til gengæld kan folketællingen året før Krøyers besøg give et billede af, hvem der boede på Lejet, og en hartkornsprotokol fra 1831 kan oplyse, hvem der, som der står skrevet, havde »en Huusplads med Hauge«.

Ud for hver matrikel i hartkornsprotokollen er som ejer anført 'Hans Majestæt'. I det daværende Nordsjælland var kongen jordejer, og fæstehusene overgik først til selveje relativt sent, nemlig i 1860. Ikke altid er der blevet midler til overs til betaling af fæstefgiften. Derfor er det af og til forekommet, at ridefogeden har måttet opgive at inddrive de forfaldne afgifter, ja, sågar er det hændt, at han end ikke har fundet betimeligt at rejse så langt ud.

Som det er fremgået, kunne det knibe med at få økonomien til at hænge sammen. Ud over fiskeriet og arbejdet i skoven og på bøndergårdene havde hver husstand som regel nogle får og må-

ske en enkelt ko. I 1815 blev der bag Lejet oprettet en fælles lod på 24 tønder land – højst sandsynlig til afløsning for et græsningsareal, som var blevet indlemmet i Hegnet.

I 'Haugen' omkring huset har man dyrket urter til husholdningen. Udbyttet har nok ikke været stort på den sandede jord.

Udsat har de ligget, fiskerhusene, direkte ud mod Kattegat. Nok lå de i læ af de stejle skrænter mod øst og skutede sig ned for Hyrdebakken og Majbakken. Til gengæld var kysten åben og sårbar, her hundrede år før kystsikringen med høfderne satte en stopper for den ubarmhjertige og skånselsløse nedbrydning af kysten. Hvem kan i dag forestille sig, at der førhen gik en vej langs stranden? Flere huse, som lå inden for denne, er i tidens løb gået i havet. Det blev først hen imod slutningen af 1800-tallet, at økonomien satte beboerne i stand til at bygge mere vejrbestandige og modstandsdygtige huse længere inde i landet.

Familierne på Lejet i midten af 1830'erne

Folketællingslisten fra den 23. februar 1834, altså året før Krøyer kom til Tisvildeleje for at gøre sine studier, kan give os et indblik i familierne. Egentlig skulle folketællingen foretages den 18. februar, men måske har årstidens vejrlig forhindret den mand, der skulle indsamle befolkningens data, i at komme så langt ud i sognet.

Svarende til Krøyers oplysning om, at der var 12 fiskere i Tisvildeleje, kan man af folketællingslisten se, at der er 12 husstande. Helt lette at stedfæste er de imidlertid ikke, hvis man forsøger at placere dem i de fæstehuse, som er anført i Hartkornsprotokollen af 1831. Selv om det lille fiskersamfund må karakteriseres som statisk, kan der godt i de mellemliggende 3-4 år være sket enkelte forskydninger. For eksempel dukker en familie med syv børn op i folketællingen i 1840, som ikke var opført på listen i 1834. De må have boet på egnen, for de er alle sammen døbt i Tibirke Kirke.

Som billedet tegner sig i 1834, bor de 61 af Tibirke sogns 361 indbyggere i Lejet. Familieoverhovedets erhverv er naturligvis

fiskeri. En enkelt betegnes dog som tærsker, hvilket peger på den foromtalte nødvendige beskæftigelse på bøndergårdene. Ved den forudgående folketælling i 1801 er der ud for enkelte af de våbenføre mænd tilføjet ”enroull. Matr.”, en betegnelse som fortæller, at de tillige var indrullerede som matroser, altså var tjenstgørende ved flåden. Det var jo dengang i Englandskrigenes tid...

Kilderne og placeringen af familierne

Den efterfølgende gennemgang af husene og deres beboere er baseret på de foreliggende kilder: Folketællingen 1834 opdelt efter husstande og Hartkornsprotokollen for Tibirke sogn 1831 suppleret med oplysninger fra kirkebøgerne omkring denne periode. Kort fra 1830'erne findes ikke, men på de tilgængelige kortoptegnelser fra 1787, 1814 og 1895 kan fiskerhusene ses i næsten uændret antal.

Problemet med at placere familierne i de rigtige huse skyldes, at der ikke er overensstemmelse mellem registreringerne i folketællingen og matrikelnumrene. Det kompliceres yderligere ved, at der anføres fx 'et Huus, 66', der imidlertid ikke falder ind i en naturlig rækkefølge i de 12 husstande, der er nummereret fra 58 til 69. Endelig halter logikken i matrikelnumrene også en kende: Det begynder meget naturligt med de første fire matrikelnumre, som har tallene 1 til 4, hvorefter der om nummer 5 står, at denne lod er fælles for disse 4 numre. Så følger 5a, 5b og 5c. Imidlertid er alle de hidtil syv nævnte fælles om at bruge 5d.

De sidste fem familier har matrikelnumrene fra 5e til 5i.

Lejets familier fra øst

Gennemgangen af husstandene starter i samme orden som matrikelnumrene.

Længst ude under Hyrdebakken, i de sidste huse på den vej, som nu hedder Ved Stranden, boede Jørgen Jacobsen. Han var gift med den godt 10 år ældre Ane Marie Larsdatter, og de havde 2 drenge, Lars (9 år) og Niels (5 år). De husede imidlertid også en

repræsentant for den ældste generation, nemlig den 80-årige Jacob Larsen, som få år forinden havde overdraget huset til sin yngste søn. Han var blevet enkemand, og i folketællingen betegnes han som 'Fattiglem', et udtryk for den kendsgerning, at han boede på aftægt hos sin søn og dennes familie.

Senere gik huset videre til næste generation, Lars.

Jacob Larsens to andre sønner boede tæt ved: den 40-årige Peder og den 48-årige Hans. Sidstnævnte havde sandsynligvis sit hjem i et mindre hus lidt længere østpå, mens Peder havde til huse i det nuværende Ved Stranden 2. Hans var i 1824 blevet gift med Johanne Mathiasdatter (40 år), og Peders kone hed Kirsten Nielsdatter (38 år). I begge husstande var der på dette tidspunkt 5 børn. Peder og Kirsten havde Martin (14 år), Jacob (11 år), Lars (9 år), Petronelle (6år) og Niels (2 år). Hos Hans og Johanne bestod flokken af Maren (14 år), Mathias (13 år), Svend (3 år) og Niels (1 år). Deres 16-årige søn, Jørgen, var ikke hjemmeboende mere; det var jo almindeligt, at man skulle ud at tjene, når man var blevet konfirmeret.

Det ser ikke ud til, at det fjerde af Jacob Larsens børn, Ellen Jacobsdatter, og hendes mand Peder Christiansen samt deres syv børn, har været bosiddende på Lejet i 1834. Ved næste folketælling i 1840 er hun imidlertid tilbage i Lejet med hele familien i huset, der stod frem til midt i 1890'erne. I 1896 blev der bygget et nyt til afløsning for det gamle, som blev taget af havet (nuværende adresse: Ved Stranden 9). Efterkommere i lige linie efter Ellen og Peder boede på dette sted i halvandet hundrede år.

I Hartkornsprotokollen i 1831 anføres Jens Pedersen (45 år) som ejer af dette hus. Han har nok overtaget det efter sin mor Anne Katrine Gudmandsdatter (født omkr. 1747). Imidlertid figurerer han ikke i folketællingen i 1834, og om årsagen er, at han er død eller flyttet fra Lejet, kan ikke umiddelbart opspores. Under alle omstændigheder er der foretaget ejerskifte i løbet af 1830'erne.

Som ejer af huset mellem dette og Hans Jacobsens (Ved Stranden 11) står i 1831 Cornelius Hansen. Han må formentlig være død ved folketællingen 1834. I hvert fald er det hans 36-årige søn

Christian og dennes 2 år ældre kone Ane Larsdatter samt deres fire børn i alderen 2 til 12 år, som bebor huset på dette tidspunkt. Senere udvides børneflokket med et par stykker til. En generation herefter gifter et par af nabobørnene sig med hinanden.

Familierne fra den vestre ende af Lejet

Rundturen til familierne i 1834 foretager nu et spring ud til den vestlige ende af Lejet, hvor stejlepladsen begynder. Her boede i et mindre hus længst mod vest en lille familie: den 63-årige Niels Larsen og hans 62-årige kone, Sidse Jensdatter, samt deres ugifte datter Maren på 22. Et par år senere blev hun imidlertid gift med naboens 3 år yngre søn, Hans Ingemandsen, og de fik en børneflokk på ikke mindre end 10.

Som nævnt hørte Hans Ingemandsen til i nabohuset (det nuværende nr.108 på Hovedgaden). Hans forældre, Ingemand Hansen og Ane Corneliusdatter (datter af den førnævnte Cornelius Hansen), var midt i 40'erne. Hans bror, Cornelius var 17 år gammel, og søsteren Sidse Cathrine en efternøler på 4 år. Hun blev senere gift med den 4 år ældre Jens Gudmandsen; de havde begge Cornelius Hansen som bedstefar.

I det næste hus boede der på tidspunktet for folketællingen kun 3 mennesker. Den 24-årige Cornelius Corneliusen var året før - på Sankt Hans Dag - blevet viet til den 7 år ældre Karen Nielsdatter. Han kom fra Rågeleje. Hos dem boede også konens mor, Maren, som i folketællingen benævnes 'undertægtskone'. Imidlertid kan ægteskabet tilsyneladende ikke have været af ret lang varighed, for 6 år senere - i folketællingen 1840 - oplyses det, at Cornelius er gift med Ellen Larsdatter, med hvem han da har 3 børn, hvoraf den ældste er 5 år.

Nabohuset - nu kendt som 'Sommergården' - er hjemsted for en familie, som består af den 46-årige Hans Johansen og hans et år ældre kone, Ane Marie Davidsdatter samt deres 4 drenge: Lars (16 år), Johannes (12 år) Peder (9 år) og Anders (5 år). Af Hans Johansens senere data kan man se, at børnenes mor døde tidligt i året 1838. Samme år giftede han sig med den 30-årige Kirsten

Nielsdatter, som da var 20 år yngre end sin mand; det var svært at undvære en kone i huset.

Det næste hus i rækken (nu: Hovedgaden 102) havde en ung familie som beboere: den 33-årige Jens Nielsen og hans fem år yngre kone Stine Marie Corneliusdatter plus deres fire piger Sidse (7 år), Laurine (5 år), Petronelle (4 år) og Karen (1 år). Stine Marie var søster til Anne (gift med Ingemand Hansen) og til brødrene Gudmand og Christian Corneliusen – de var alle børn af Cornelius Hansen.

Broderen til Stine Marie var hufader i huset ved siden af. Gudmand Corneliusen var 48 år gammel og hans kone, Ellen Jørgensdatter, var 6-7 år yngre. Der var 5 børn under konfirmationsalderen: Marie (13 år), Peder (11 år), Jens (8 år), Karen (5 år) og Sidse (1).

De to sidste familier boede, hvor de oprindelige to lejer fra den tid, da der var tale om et såkaldt dobbelt fiskerleje, mødtes. Der var her nedgangen til stranden delte – og stadig deler – sig i to.

Den ene husstand bestod af et ældre ægtepar, Johan Hansen på 71 og hans kone, Karen Jensdatter på 61. Hun var hans anden kone, den første, Kirsten Larsdatter, var død 10 år før folketællingen i 1834. Kirsten og Johan var forældre til Hans Johansen, som boede med sin familie tre huse længere mod vest.

Den sidste af lejets 12 husstande omfattede den 34-årige Jens Rasmussen og hans 6 år ældre kone Margrethe Svendsdatter samt deres 3 børn: Peder (12 år), Bodil Kirstine (4 år) og Jens (1 år). Husfaderen adskiller sig fra de øvrige mænd ved at have erhvervsbetegnelsen 'tærsker'. Med bopæl i Tisvildeleje er det næsten utænkeligt, at han ikke skulle være knyttet til fiskeriet. Men han har nok haft hovedparten af sit udkomme ved arbejde hos bønderne på enen.

Befolkningen i korte træk

Rundgangen til familierne på Lejet i midten af 1830'erne er til ende. Vi kan ikke komme menneskerne fra dengang på meget tættere hold. De data, der er præsenteret her, kan dog give et indtryk af befolknings sammensætningen.

Det må karakteriseres som et relativt ungt samfund, som Krøyer ankrede op ud for den dag i 1835. Halvdelen af indbyggerne i Tisvildeleje var under konfirmationsalderen, og bortset fra et par ægtepar, som over 60 år, og et ungt hjem, som endnu er uden børn, er der fra 2 til 5 børn i husene. Der var dobbelt så mange drenge som piger. Vi må formode, at de 4 unge, som ikke var sendt ud at tjene, har været nødvendige som arbejdskraft hjemme. Kun i 2 af familierne bor der et gammelt familiemedlem på aftægt.

Kigger man lidt nøjere efter i kirkebøgerne, afsløres det, at det faktisk, at der kom en kone nummer to i hjemmet, havde sin baggrund i, at den kone, manden i sin tid giftede sig med, var faldet bort i en ung alder; en ikke ualmindelig årsag var døden i barselsseng. Datidens sundhedstilstand var jo generelt dårlig. I kirkebogen noteres også i mange tilfælde ved fødsler, at barnedåb er foretaget samme dag, og ofte kort tid efter fulgt af død og begravelse. Livet havde sine barske og ubarmhjertige sider i det afsides beliggende fiskersamfund.

Et fremtrædende træk, der falder i øjnene ved gennemgangen af de enkelte familier, er de tætte familiemæssige bånd. Der er næsten tale om dynastier på Lejet! Den 80-årige Jacob Larsen har sine 4 børn boende i de nærmeste huse omkring sig, og både første og andet slægtled efter Cornelius Hansen præger markant det lille samfund. Men sammenhængen er ikke blot i lodret linje. Som det er fremgået, er ægtefællen også ret ofte fundet i nabolaget.

Det statiske fiskersamfund opløses

Selv om børneflokkene i de tider kunne være større, end vi kender dem i dag, blev de færreste boende på Lejet. Fiskeriet kastede ikke nok af sig, og de unge søgte derfor andre steder hen. Tiderne blev lykkeligvis bedre i slutningen af 1800-tallet. Det kan aflæses af, at antallet af fiskere og både forøgedes mærkbart.

I årene omkring århundredskiftet blev Tisvildeleje opdaget som et attraktivt ferieområde. Badhotellet blev bygget midt i 1890'erne, de første københavnere erhvervede sig en plads i

ferielandet, sommerpensionaterne fulgte efter, og fiskerhusene blev i stigende grad genstand for udlejning i skolernes sommerferie. I kolvandet på denne udvikling fulgte en ændring i familiemønstret: mange af de unge fiskere fandt sig ikke blot en sommerkæreste, men ligefrem en livsledsager blandt de unge piger, som tjente hos herskaberne eller havde en sommertjans på de nyetablerede hoteller og pensionater. Strukturen i det statiske, indgiftede fiskersamfund blev brudt. Nyt blod kom til – hvilket naturligvis var til gavn for næste generationer.

Artiklens forfatter Hans Cornelius. Født i 1935 og opvokset i Tisvildeleje, som søn af fisker Erik Cornelius Pedersen og Esther Cornelius Pedersen.

Student fra Frederiksborg Statsskole, Hillerød – 'lejets' første student. Læreruddannet - cand.pæd og seminarielektor på KDAS.

Bosiddende i Hvalsø, Midtsjælland.

Kildereferencer:

Henrik Nicolaj Krøyer: Samlinger og udkast til de danske Fiskeriers Historie. 3.vol. Det Kongelige Bibliotek

Erindringer af Henrik Krøyers Liv, 1821 – 1838. Efter Forfatterens efterladte Haandskrift. Kjøbenhavn, 1870.

Til Minde om Zoologen Henrik Krøyer. Udgivet i Anledning af J. Christian Bays Halvfjedsaarsdag 12. oktober 1941. København. MCMXLI.

Torben Wolff: Henrik Krøyer. Dansk Biografisk Leksikon.

Vilhelm Bergsøe: Henrik Nikolaj Krøyer. Illustreret Tidende, 27. Februar 1870.

Erik A. Jarrum & Søren Frandsen: Fiskere og husmænd på "Saltboleje og Tisvildeleje". Vejby-Tibirke Årbog 1992.

Michael Pers: Fiskerfamilier i det gamle Tisvildeleje. Vejby-Tibirke Årbog 1992.

Folketællinger. Især: Tisvilde Fisker Leie. 1834. Tillige 1771, 1787, 1801 og 1840.

Søgninger på Dansk Data Arkiv og Family Search, Utah.

En ny æra

2. del af historien om Tisvilde Biograf

Af Birte Forsell

Fra 1991...

Det nydannede lokalråd i Tisvilde holdt den 4. november 1989 en samarbejdskonference for foreninger og andre interesserede med temaet: "Hvordan kunne du tænke dig Tisvilde i år 2000?". Det udsprang der mange gode initiativer af bl.a. 'Madkællingerne', erhvervelse af 'Birkepladsen' til lokalsamfundet, 'Tisvilde-Nyt', og 'Biogruppen', der senere blev til Støtteforeningen for Tisvilde Bio&Bistro.

'Biogruppen', som jeg blev en del af, fandt sammen med ønsket om, at 'nu skulle der ske noget i Tisvilde'.

Vi havde alle oplevet hvordan kulturlivet med musik, film og anden underholdning blomstrede, mens Annelise Schyberg 'huserede' i Tisvilde Bio&Bistro, og det savnede vi. Tanken og idéen var nu at se på mulighederne for at få et lille 'kulturhus' med plads til forskellige aktiviteter og med mulighed for at se film og høre koncerter, for besynderligt nok har Tisvilde aldrig haft noget forsamlingshus i lighed med de andre landsbyer i Helsingørskommune.

Vi tog på research til flere steder, som vi vidste fungerede på foreningsbasis, bl.a. besøgte vi 'Forsamlingshusets Venner' i Nødebo Kro, Vig bio og Slangerup biograf. Alle steder var de meget imødekommende og gavmilde med informationer om det at drive et sted som forening og med frivillig arbejdskraft. Besøget i Slangerup var nok det sted, der gav os den inspiration, der skulle til for at 'tænke stort' og vove os ud, hvor vi ikke vidste, om vi kunne bunde.

‘Biogruppen’ var i starten ikke en sammentømret gruppe. Personer kom og gik, for projektet forekom mange vovet og ret urealistisk. Den senere formand for Støtteforeningen, Alex Guttman, var med hele vejen igennem, indtil han i 1995 gik af som formand på grund af sygdom. Han holdt sammen på trådene.

Det er lidt svært at håndtere det med navne, når Biografen og dermed Tyrns Væld og Støtteforeningens historie skal skrives, da det kun takket være hundredvis af menneskers deltagelse er lykkedes at nå så langt som til i dag. Når jeg derfor i det følgende nævner navne, kan det være tilfældigt, fordi det lige var dem, der gjorde det umulige muligt, eller fordi de trofast har holdt ved gennem årene

Efter vor inspirationstur til Slangerup vendte vi så blikket mod Tisvilde Bio Bistro, der nu inden for de sidste tre år for fjerde gang var på tvangsauktion. Vi kontaktede Niels Kaisau, der havde købt Helsingø bio 1 og 2, for at få ham interesseret i at erhverve eller samarbejde om Tisvilde Bio&Bistro, men han ønskede foreløbig kun at satse på Helsingø-faciliteterne.

‘Biogruppen’ ville gerne for at gøre folk interesseret i projektet vise hvad et ‘Aktivitets- og Kulturhus’ kunne bruges til. For at belyse, hvad vi havde i tankerne, søgte og fik vi penge fra folkeoplysningsudvalgets ‘5%-pulje’ til en ‘Tisvilde-dag’ på Tisvilde skole.

Det blev en fantasifuld og rig oplevelsesdag med aktiviteter som: Hvordan sliber man rav, stenmaling, perlebroderi, dukketeater. Tisvildes største maleri (i foredragsalens bredde), hvor Kaj Walter lagde for. Der var ‘Korsang’, hvor alle kunne være med (og de fleste deltog!), spillemænd, squaredance, musikeftermiddag, og ældre Tisvildeborgere fortalte om Tisvilde, som de huskede den fra ‘gamle’ dage. Dagen sluttede af med en lækker forårs-menu i Idrætshuset med efterfølgende dans.

Mange af de personer, der var med til denne festlige lørdag, blev grundpillerne i det videre arbejde med Bio & Bistron.

Nu var ‘Biogruppen’ overbevist. Vi ville købe Tisvilde Bio Bistro, også selvom det forekom helt urealistisk, for der var ingen forening dannet endnu og ingen kapital indsamlet til formålet!

Hvem ville vove pelsen? Hvem ville skyde penge ind i projektet, indtil den påtænkte forening kunne overtage forpligtelserne?. Flere blev spurgt. Nogen sagde nej, men der var heldigvis også nogen, der sagde ja.

De syv gode borgere

Den 17. april 1991 fremstod der til sidst en gruppe på syv familier. De dannede 'Tyrsvæld aps'. De 'modige' var Inge Læbo, Kirsten Borgen, Jørgen Damgård Olsen, Per Christensen, Johannes (Johs) Jørgensen, Ib Rasmussen og Sven Grønvall. De tre sidste var medlemmer af lokalrådet. Kirsten Borgen blev formand for Tyrsvæld og Helge Kreiner direktør.

I 1990 havde Bio&Bistro endnu en gang været på tvangsauktion, men BRF, som havde store summer til gode i ejendommen, var ikke tilfreds med budsummen og ønskede at tvangsauktionen skulle gå om

Den nye tvangsauktion blev annonceret til den 13. marts 1991.

Ejendommen blev erhvervet af Tyrsvæld for 750.000 kr. Claus Arup blev kontaktet for som advokat for anpartsselskabet at udfærdige alle de nødvendige dokumenter. Det var et godt valg, for entusiasmen hos Claus var ikke mindre end hos dem, der havde fået idéen. Det var et stort arbejde, og at Claus så oven i købet senere gav afkald på sit honorar var en stor håndsrækning til det økonomisk betrængte selskab. Claus Arup afløste senere i 1995 Alex Guttman som formand. Det har været et held og i det hele taget været en forudsætning for hele 'projektets' succes, at der har været en kreds af visionære og arbejdsomme personer, som brugte masser af tid og energi på at gøre genrejsningen af Tisvilde Bio til en realitet, og at de fortsatte arbejdet.

De første anpartshavere (de '7 gode borgere', som Alex Guttman kaldte dem), stod som personlige garantier for Realkreditlånene hos BRF. 'De 7' skulle indgå aftale med foreningen ('Støtteforeningen', som ikke var dannet endnu), at denne havde ret til at købe anparter efter en 3 års periode for en kurs, der svarede til anskaffelseskursen med tillæg af bankrente i den forløbne tid. De

Nogle af drivkræfterne bag Tisvilde Bios genopstående. Fra venstre: Sven Grønwall, Sven Wichmann, Johs. Jørgensen og Alex Guttman

Claus Arup: »At være formand er ikke kun skrivebordsarbejde.«

3 år blev til adskilligt flere, og på et møde i starten af 1993 besluttede Tyrsvæld's bestyrelse, at anpartshavernes penge op til kr. 40.000 skulle forrentes med 0%, mens overskydende beløb for udførte arbejder og indkøb, der primært var finansieret over de to håndværksmestres (Per Christensen og Jørgen Damgaards) kassekredit, skulle forrentes med dennes 12%. Det havde Tyrsvæld megen glæde af i de år. Her må jeg tage hatten af for Jørgen Damgård, for ud over, at han gik med ind i Tyrsvæld, lavede en masse arbejde og lagde penge ud i form af sin kassekredit, så blev han tilmed 'hånet', for som der blev sagt: »Hvad vil du sammen med de pædagoger«.

Først i et Nytårsbrev i 1998 kunne en glad formand, Claus Arup, meddele: »Støtteforeningen har de sidste dage af '97 erhvervet de 80.000 A-anparter i Tyrsvæld. Hermed er 'de 7' fritaget fra deres kaution for kassekredit og realkreditlån.«

De involverede havde på forhånd fået tilsagn fra en kendt journalist og biografentusiast om at bestyre biografen. Han ville til og med skyde penge ind til reetablering af biografens sal og teknisk filmudstyr! Ligeledes blev der ført seriøse forhandlinger med en restauratør om forpagtning af restauranten!

Nu var Tisvilde Bio Bistro købt - og de to sprang fra!!

Her var vi så en masse entusiastiske mennesker, der ikke havde spor forstand på hverken biograf - eller restaurationsdrift. Hvad nu?

Der blev sat en annonce i dagbladene hvor der blev annonceret efter en forpagter til Tisvildes Biograf og Bistro

'Møller' med de store planer

I 1988 blev der i Danmark lukket 28 biografteatre, så der var ikke ligefrem kø for at blive forpagter af Tisvilde Bio. Når så tilmed en salgsoptilling fra den 11.10.90 lyder: »Ejendommen har ikke været beboet og benyttet gennem en længere periode, og den henstår i meget dårlig stand efter indbrud og hærværk. Der forefindes intet inventar, og de tilbageblevne hvidevarer er formentlig ikke brugbare.«

Den eneste, der meldte sig, var 'Møller', en meget veltalende og entusiastisk herre, der påregnede at bruge 1.7 mill. til indretning og udstyr. Jeg glemmer aldrig det bestyrelsesmøde, hvor han med begejstring fortalte, hvad han kunne gøre for etablissementet. Han havde haft restaurant i Paris, selskab i Gibraltar og konto i Luxemburg.

Det lød for godt til at være sandt, her kom vores redningsmand!

Når der blev stillet dybdeborende spørgsmål, kunne 'Møller' ganske vist et par sekunder få et lidt flakkende blik, men så kom der hurtigt et 'forklarende' svar. Selvfølgelig var der nogle af bestyrelsens medlemmer, der var noget skeptiske, den slags er der jo i enhver bestyrelse!

Ok! Her var vores restauratør, den eneste der havde meldt sig. Tvivlerne gik med til at overlade 'Møller' forpagtningen. Hvad skulle vi ellers gøre?

Folk af huse i Tisvilde! Der var ca. 65 mennesker, der var klar til en frivillig indsats. Biografen, restaurationen og lejligheden skulle rengøres, restaureres og males. Der var nok at tage fat på, for alt var ramponeret. Det var en tom skal! Men vil man noget med 'kultur', er det hårdt arbejde, så Helsingør Kommunes nuværende kulturudvalgsformand og Støtteforeningens mangeårige kasserer, Inge Walmar, skurede den weekend alle gulve og vægge i etablissementet.

'Møller' havde store planer. Vognmandsforretning med 5 damer ved telefonerne i biografens lejlighed. For os ikke så usandsynligt, for han kom altid i taxa. Hvor vi arbejdede!. 'Møller' var god til at sætte os i sving.

Hans eneste bedrift, ud over at sætte os i arbejde, var at give en halv væg i køkkenet et par slag med en forhammer!

Den ene bil efter den anden kom med inventar til Bistroyen – indkøbt af 'Møller'. Der var flere ting, der pegede i den gale retning, og samarbejdet ophørte. Det sidste, vi hørte om vor forhenværende forpagter, var en forespørgsel fra arresten i Tønder.

Vi blev forespurgt, om vi havde noget tilgodehavende hos 'Møller'. Det havde vi heldigvis ikke.

Selvfølgelig havde de skeptiske ret, men jeg har lovet mig selv, at jeg aldrig vil grine af én, der bliver snøret af en ægteskabs-svindler eller lader sig bondefange på anden vis, for jeg ved, hvordan en psykopat har frit spil, når det ser ud til, at han kan opfylde ens ønsker.

Ny annoncering efter forpagter. Heldigvis var der et par stykker, der var interesseret.

Valget faldt på Jes Jelsmark, der havde erfaringer med et par københavnske restauranter, og hans hustru Else Lutzhøft, der var cand. mag. i filmkundskab. Et ideelt par til netop Bio Bistroyen. De ville gerne købe etablissementet. Men det gik vi naturligvis ikke med til. Familien Jelsmark overtog lejermålet for biograf og restaurant med forpligtelse at holde restaurant, cafe og biograf åben hver dag undtagen mandag fra 1.juni til 30.september - og den øvrige del af året fredag og lørdag, medens lejereren de øvrige dage i vinterperioden skulle stille lokalerne til rådighed for Støtteforeningen, der ville anvende lokalerne til forskellige aktiviteter.

Fra den 1. juni 1991 var J.J. forpagter af Tisvilde Bio Bistro, og en dejlig solrig dag var der åbningsreception med mange, mange mennesker, der lykønskede det nye forpagterpar og os med Tisvilde Bio Bistros nye æra.

De, der havde været aktive med at udføre al arbejdet, fejrede resultatet med en middag i Bistroyen den 18. juni på Støtteforeningens regning.

Vi troede, at nu var vi i havn og havde penge til at 'belønne' for den megen hjælp og det frivillige arbejde.

Krise i Tyrns Væld

Men træerne vokser ikke ind i himlen, og allerede den 25. juni, knap en måned efter overtagelsen, meddelte forpagteren, at han havde lukket virksomheden med omgående virkning, idet han ikke ønskede at videreføre den. Formanden for Tyrns Væld beklagede beslutningen og tilbød hjælp fra anpartsselskabets side, at der evt. kunne trækkes på hjælp fra medlemmerne.

Vi var meget overraskede. Var det personlige grunde eller for meget arbejde? Vi forstod det ikke, hvad var der sket? Tyrsvæld's advokat, Claus Arup, måtte understrege, at afståelsesretten i henhold til lejekontrakten kun bestod, så længe lejekontrakten ikke var misligholdt. Familien fortsatte med megen ulyst som restauratører hen over sommeren.

Der var også krise i Tyrsvæld. Udgifterne til restaurering og udbedring af de værste skader var, trods den megen frivillige hjælp, røget højt over kassekreditens loft, og Tyrsvæld direktør, Helge Kreiner, skriver den 14. juli 1991 til anpartsselskabets medlemmer: »Vi forsøger at låne flere penge. For at banken kan give jer et tilbud, skal de se jeres seneste slutopgørelse fra skattevæsnets«

Der havde bredt sig lidt mismod over hele projektet, for hvor blev de af, alle de oplevelser vi havde glædet os til?

Det blev foreslået, at biografdriften skulle udgå af lejekontrakten og i stedet blive drevet på foreningsbasis.

Der var brug for flere penge, hvis biografen skal bringes til at fungere. Claus Arup foreslog udbud af anparter. Han mente, at det ville vise, om der var den fornødne interesse for projektet.

Vi blev enige om, at anpartsbeviserne skulle være noget særligt. Jeg besøgte derfor Ejler Bille og hans kone Agnete Thorkildsen. Jeg fortalte dem om den 'gode sag' og spurgte, om de hver især ville bidrage med en tegning, som skulle være forsiden af anparterne. Vi ville så kopiere 100 stk. af hver (det gør ikke noget at være optimistisk). Senere vendte jeg tilbage med kopierne, og jeg glemmer ikke, hvordan disse to ældre mennesker af deres gode hjerte underskrev 100 stk. hver, som Agnete sagde: »Du skal bare skrive dér, Ejler.«

Støtteforeningen blev dannet den 27. november 1991 og fik ved denne lejlighed straks 77 medlemmer. Det var en god start og det skulle snart vise sig, at der kom mange flere til.

En vigtig beslutning blev taget. Vi ville selv køre biografen i forenings regi, sådan som vi havde oplevet det i de biografer, vi tidligere havde besøgt.

Men hvordan skulle det kunne lade sig gøre at finansiere? Til trods for den megen frivillige arbejdskraft var der stadig store

mangler og reparationer, der skulle foretages på hele 'huset'.

Alle kreative kræfter blev sat på opgaven. Hvervning af nye Støtteforenings medlemmer (i håndskrevne kuverter for at gøre specielt indtryk) til alle beboere, faste som mere 'løsagtige' blev uddelt af frivillige i hele 3220-området. Biografstolene blev sponsoreret væk. Erling Wolter, professionel fotograf og reklame-mand var utrolig effektiv med at lave reklame og skaffe kunder til biografen. Der blev solgt anparter, selv om det ikke blev det antal, vi havde drømt om. Der var 'vilde' rygter i byen om hvilke vanskeligheder, man kunne komme i af økonomisk art, hvis man købte anparter, ja, selv et medlemskab af Støtteforeningen ville kunne medføre et økonomisk ansvar! Der blev gjort et stort oplysningsarbejde i skrift og tale for at tilbagevise denne frygt, bl.a. skrev formanden i sit nytårsbrev: »Det pointeres, at ingen kommer til at hæfte for nogen del af anpartsselskabets gæld, det eneste de kan risikere at miste er deres indskud«. For at slå det fast med syvtommer søm, blev der senere på en ekstra ordinær generalforsamling i Støtteforeningen tilføjet til vedtægterne: »Foreningens medlemmer hæfter ikke for foreningens gæld«. (gad vide hvor mange foreninger, der har denne klausul).

Bio tager form

Forinden havde Ole Sparkjær (også kaldet 'Ole Opfinder' og det med rette), ingeniør og fremstiller af biograflydanlægget 'Sparkjær', henvendt sig til Sven Grønvall, der også var gruppens 'handy man'. Ole havde i Annelises tid haft med biografen at gøre og mente, at nu skulle vi 'bare se at få den biograf op at stå'. De to gik nu i gang med at få indkøbt og ordnet alt det, der skulle til for at vise film. Ole vidste alt om biografer også dem, der blev nedlagt, og hvor man derfor kunne få brugt udstyr. Der blev købt en brugt fremviser 'Ernemann 8 B' med et Zeiss Ikon objektiv fra en nedlagt biograf (den fungerer stadigvæk upåklageligt – altså apparatet!), et godt lydanlæg (Sparkjær selvfølgelig) og et spolebord, som Ole konstruerede med to vaskemaskinemotorer som drivkraft. Vi bruger det stadig!

Sådan så Tisvilde Bio ud i 1991. Det var da 'Ball Room'.

Tisvilde Bio & Bistro i 2003

Inge Topholt syr betræk til biografstolene på arbejdsdagen

Birte Forsell passer billetbestilling i biografens 'Café Bogart'

Sven Wichmann var 'boss' for malerarbejdet, og ligesom restauranten var blevet malet i lyse farver med non figurativ udsmykning, blev biografen og caféen nu malet i samme farver, desuden blev biografens lydbats dekoreret med karikaturtegninger af berømte filmskuespillere

Vi ville se film, og den 8. december '91 blev der i forbindelse med at 'Børnehaven juler' vist 'Busters Verden'. Senere kl.16.00 var der film for de voksne: 'En dag i Oktober'. Der var endnu ikke varme i biografen, så den blev til lejligheden opvarmet med en 'varmekanon'. Der var heller ingen stole, så biografgæsterne blev bedt om at tage stole og tæpper med til forestillingen. Senere fik vi lov til at låne stole fra salen på Bjørnehøjskolen, og den 7. februar havde vi premiere med filmen: 'Mine aftner i Paradis'.

På denne improviserede facon med varmekanon og 'skolestole' fortsatte vi biografdriften et par måneder. Det var utilfredsstillende at køre film på denne 'primitive' facon. Ole var en overbevisende fortæller for, at nu skulle der sættes på en tip-top biograf med god lyd, stort lærred og masser af benplads. For at synliggøre sine visioner havde 'Ole Opfinder' konstrueret en model lavet af ispinde, som viste opbygning af gulvet i biografen og med plads til 80 i stedet for de 246, som biografen var bygget til i 1938.

Sven Wichmann var kommet med ind i billedet, efter at have afsluttet sit filmarbejde i Sverige. Nu havde vi to professionelle, der vidste hvad de talte om, og Sven tilsluttede sig helt Oles idéer. Der blev arbejdet. Biografen 'Palads Teatret' i København skulle have nyt filmværk. Det gamle måtte vi få, hvis vi selv ville tage det ned efter midnatsforestillingen. Den nat var der 4-5 mænd af arbejdsstyrken, der kravlede meget højt op i salen på den københavnske biograf for at få kæmpelærredet ned. Fra den nedlagte Københavnske biograf 'Klaptræet' købte vi 120 meget brugte biografstole, som blev næsten 'nye' med en gang sprøjtemaling og rensning af betræk. Der var mindst 6-7 stykker gammelt tyggegummi klistret fast forskellige steder på hver stol, og det er årsagen til, at der i dag ikke bliver solgt tyggegummi i Tisvilde Bio. Stolene er der stadigvæk, og vi foretrækker at beholde

dem, da de er behagelige at sidde i og samtidig enkle og 'lette'. De er efterhånden nu blevet noget slidte, derfor polstrer og ombetrækker vi dem selv på biografens arbejdsdage, så mange vi kan nå. Det er et stort arbejde, men inden året er omme i 2005 har alle stolene fået nyt betræk af god kvalitet, så det kan holde mange år fremover.

En morsom restaurant

Forpagteren J. J. var ikke interesseret i at drive restauranten, men forsøgte i stedet at sælge forpagtningen. Derfor blev der i november oprettet en restaurationsgruppe, med Inger Kruse som 'tovholder', der stod for hele 'madsektoren' i Bistroyen i Tyr Væld's regi. Gruppen var delt op i 5 hold, som hver weekend havde ansvaret for restaurationen. Der var mange forskellige og ulige oplevelser med hensyn til kogekunst og betjening i de 6-7 måneder det fungerede, men jeg tror kunderne syntes, det var en 'morsom' restaurant at besøge. I hvert fald var det en hjælp til økonomien, og bl.a. kunne en stolt Inger Kruse aflevere kr. 13.128 i overskud for nytårsaften. Det var sjovt, men også meget arbejde. Poul Erik Kruse, som på den tid var blevet 'Tyr Væld's' direktør, erindrer, at han tilbragte næsten al sin fritid i Bistroyen. Sådan tror jeg mange husker det, men ingen, jeg indtil nu har talt med, har fortrudt, at de brugte så megen tid og kræfter på projektet.

Uvisheden og passiviteten fra Jelsmarks side optog meget af bestyrelsens tid. Man ønsker en afklaring, men først i juni 1992, når man til en forståelse. Forhandlingsresultatet bliver, at Jelsmark forlader virksomheden, og Støtteforeningen overtager alt inventar for 50.000 kr.

Da der endnu ikke var nogen ny forpagter i syne tilbød Sven Wichmann at stå for cafédriften og være med til at bestyre virksomheden sommeren i 1992 med Johs. som reserve. Det blev nødvendigt, da Sven fik filmarbejde i Sverige i august måned. Der blev ansat personale, en restaurationschef, Johnnie Sundgaard, og en kok, Jeanette Poulsen, der lavede så god mad, at hun

efter sæsonen blev 'shanghajt' til ambassaden i Bruxelles. Det blev nogle frustrerede måneder, sommeren stod for døren og spiritusbevillingen fra politiet tog uendelig lang tid og økonomien strammede til.

Den 3. juli 1992 fik Tyrns Væld endelig bevillingen, og det blev en dejlig sommer, med god mad og jazz i restauranten. Desværre blev der på grund af den sene start ikke overskud, men økonomien dog reddet fra at blive endnu ringere

Ole Sparkjær havde tjek på det med film. Han samlede en lille gruppe, der nu skulle lære at blive kloge på at bestyre en biograf. Jane Rasmussen blev udpeget til den, der skulle sørge for filmrepertoiret og hvad dermed fulgte. Det viste sig at være et rigtig godt valg, for Jane havde mange kontaktflader både til store og små, som kunne komme med deres besyv, hvad der var værd at se. Jane gik til den med en ildhu og var en god diplomat til at booke film fra filmudlejerne, for det gjaldt jo om at få de nye film så hurtigt som muligt, og det er lidt af en 'kamp' for en lille C-biograf. Grethe Sabinsky fik til opgave at holde styr på biografkontoen med alle ind- og udbetalinger, mens Birgit og Jørgen Krøyer kom til at klare bogholderiet.

Jane sluttede med at booke film i starten af 2004, hendes arvtager blev Christian Christensen, også noget af en 'biofreak,' der var villig til at påtage sig opgaven. Grethe, Birgit og Jørgen holder stadig ved. Man kan ikke just påstå, at det var nogle 'døgnfluer', der dengang tog fat på arbejdet med biografen

Sven Grønvall er, som tidligere omtalt, utrolig praktisk og har 'teknisk snilde', så det blev overladt til ham at blive oplært af Ole Sparkjær til at klare det, der var 'ovenpå', d.v.s. operatørrummet. En megen stor hjælp var Arne Henriksen, som tidligere havde været operatør i biografen og så to meget unge fyre Christian og Phillip, der tilbragte det meste af deres fritid i operatørrummet.

Den 26. juni '92 var der premiere i den ombyggede, nyrenoverede og nymalede biograf med filmen: 'Robin Hood'.

Filmen var valgt, for at den skulle være for alle aldre. Der kom 7 besøgende, og det var os selv.

Den aften var der finale i fodbold om Europamesterskabet

Ole Ægidius, een af mange filmoperatører, i operatørrummet

mellem Danmark og Tyskland. Det var en varm aften, og gennem de åbne døre kunne vi høre folk komme hujende og syngende forbi på vejen i glæde over den danske triumf.

Vi glædede os også over resultatet, både det ene og det andet, og heldigvis var der mange biografgæster næste dag og de kommende dage. På den halve sæson i '92 blev der solgt 5.900 billetter, i '93 var det 12.000 og i '94 blev det til 15.600 billetter.

Efter sommerferien i '92 stod vi uden kok og havde selvfølgelig heller ikke råd til at ansætte en heltids. Men heldigvis sagde Jan Valery, som tidligere havde haft en slagterforretning i 'Lejet', ja til at bestyre og lave 'kokkeriet' i Bistroyen. Det var stadigvæk med frivilligt serveringspersonale, og sådan fortsatte det indtil marts 94.

Vi fik meget presseomtale, og folk var glade for at 'huset' var blevet åbnet. Vi fik ingen tilskud nogen steder fra (bortset fra filminstituttet til biografudstyr), så intentionerne om at lave et 'lille kulturhus' med forskellige aktiviteter for lokalbefolkningen kunne ikke lade sig gøre, da hele 'husets' økonomi også var baseret på indtægter fra en forpagter af Bistroyen. Men vi kunne i stedet gøre det til et 'oplevelsernes hus', og oplevelser blev der mange af. Kunstnere fra nær og fjern, som 'nogen' kendte, trådte villigt til med at underholde, det være sig med musik eller foredrag og ofte kun for en symbolsk betaling. Mange gange var det et så stort tilløbsstykke, at folk stod som sild i tønde.

Foredrag og koncerter

Der var foredrag af f.eks.: Ejler Bille, Jørgen Nash, Hemming Hartmann-Petersen, Kaj Walter, Peter Thielst og mange, mange flere. Derudover var der utallige musikarrangementer dels med jazz og dels med musik af mere klassisk karakter. Der blev lavet 'Søndags Matinee' med bl.a. 'De tre Tenorer' fra Operakoret og Strygerkvartetten med søstre Eskær/Teilmann (før de blev kendte og endnu var til at betale). I biografen var der foredrag i relation til en film bl.a. Anders Bodelsen, Helle Ryslinge og Erik Clausen. Utallige var de store uforglemmelige filmoplevelser som 'Babettes Gæstebud', hvor 'vores egen' Sven Wichmann fortalte

om filmen og scenografien bag den. De franske film: 'Min faders store dag' og 'Min moders slot' med servering af en fransk ret i pausen. Dokumentarfilmen 'Den usynlige Kunst' af Cæcilia Holbek Trier og lysbilledforedrag af Viggo Bentzon og Peter Roos, og mange mange andre, som der kunne 'lokkes' til at bidrage med nogle gode oplevelser. Senere da økonomien var mindre anstrengt turde Støtteforeningen binde an med større arrangementer som koncert med Thomas Clausen, 'Radioens Big Band', 'Verdens Orkesteret' med Pierre Dørge og Ib Michael og Nytårskoncerter med 'Sjællandske Livregiments Musikkorps', foredrag og lysbilleder med Troels Kløvedal og ikke at glemme det tidligere 'husorkester' 'De gode Herrer'.

I sin årsberetning fra 1993 kan en glad formand berette, at der nu er 540 Støtteforeningsmedlemmer, at der er solgt 53 anparter à 500 kr. og at Støtteforeningen fortsat opkøber anparter i Tyrsvæld.

Det begynder at se lovende ud, men der er også blevet knoklet på alle fronter.

Glædeligt nok dukker der et ungt treklover op, det var de professionelle restaurationsfolk Søren, Jacob og Lars som fra april 1994 forpagtede restauranten, og som lige fra starten var opmærksomme på husets særlige karakter. Søren Thyboe var en fremragende kok og Jacob Jørgensen (nu van Toornburg) sørgede for sommerens musikprogram med nogle af de store navne i dansk musikbranche.

Tisvilde Bio Bistro blev nu et hus med noget af den aura, der kendetegnede huset, som det vi huskede fra Annelise Schybergs tid.

Der er efterhånden kommet styr på mange af de 'administrative' ting. Der er oprettet et stort hold af billet sælgere ca. 50 personer også kaldet 'Billetbanden' foruden 'Telefondamerne', som tager mod bestillinger på hverdage. Flere nye operatører er kommet til nu i alt 9 frivillige. Et 'Regnbuehold' sørger for, at der een eftermiddag om måneden bliver vist film og derefter serveret kaffe og kage for en gruppe multihandicappede fra Følstrup. Sven Wichmann fortsætter, som han gjorde fra starten, med næsten hver aften at byde folk velkommen i biografen og hver

anden måned at lave sine karakteristiske bioprogrammer efter Christians filmbookninger, og Johs. sørger for, som alle årene, hver mandag videre transport af filmene. Frivillige arbejds hold med Jørgen Madsen som ihærdig foregangsmand klarer istandsættelse og vedligeholdelse af ejendommen både udvendig og indvendig.

Der er og har været meget at gøre, men det har været sjovt at gøre det sammen. Ingen der flyttede her til byen eller kommunen skulle få lov til at kede sig, hvis de ikke ville det.

Oplevelser var det, vi ønskede, og det er, hvad vi gennem årene har fået. Der er blevet vist film mindst hver fredag-weekend og utallige er de gange, hvor der i hast er blevet lavet ekstra forestilling, fordi der hurtigt er blevet udsolgt til de allerede planlagte. Mangfoldig er de grupper, der i vinterhalvåret lige fra børnehaver til ældresagen, menighedsråd og multihandicappede, gymnasium, fritids- og ungdomsklubben, har haft oplevelser i biografen og for nogles vedkommende også i restauranten fået serveret kaffe/kage eller smørrebrød af et hold af frivillige som Støtteforeningen har været så heldige at have mange af.

Biografen bliver flittigt benyttet til andet end filmforestillinger. Foredrag, generalforsamlinger og rigtig mange koncerter af forskellig art har fornøjet et talrigt publikum.

Een af de rigtig 'store aftner' hvert år er Støtteforeningens fødselsdagsfest sidst i november. Det er en flot fest med underholdning, god middag og dejligt danseorkester. For der skal fejres og skåles, at det lykkedes at bevare og stadig holde i live i god form, det hus som har givet så mange mennesker sommer som vinter nogle oplevelser, som ikke kun har været af en flygtig karakter.

I 2004 gik Claus Arup af som formand og ud af Støtteforeningens bestyrelse. Han blev afløst af Vibeke Skat Rørdam der nu ihærdigt sammen med Sven Wichmann og Dorthe Karst som er foreningens næstformand, arbejder på at få samlet penge sammen til en tiltrængt renovering/udbygning af biografen bl.a. med handicaptolletter.

Gennem årene er Biografen (Støtteforeningen) belønnet med Helsing Kommunes Kulturpris og med Amtets Almene Kultur-

pris. Støtteforeningens medlemsskare er på over 700 medlemmer, og det er Støtteforeningen som ejer hele 'huset' og dermed også anpartsselskabet Tyrsvæld.

I nyeste tid har biografen fået installeret et nyt fremragende digitalt Dolby lydanlæg. Det kunne lade sig gøre med økonomisk hjælp fra Filminstituttet og fra Helsingør Kommune, som på den måde også finansielt har villet påskønne det store arbejde, de mange frivillige har gjort og uden hvem, der ikke ville have eksisteret det 'oplevelsens hus', vi dengang for 14 år siden længtes efter.

Små biografier kan i dag kun eksistere ved hjælp af et stort engagement hos en kreds af frivillige. Ligesom i filmen 'Mine aftner i Paradis' (netop den allerførste film vi spillede i 91), hvor den lille italienske dreng lader sig begejstre og henføre af filmene, håber jeg, at der ligeledes i fremtiden vil være mange, der som børn har oplevet 'suset' og magien i Tisvilde Bio og derfor vil sørge for, at den fortsætter med at eksistere.

Birte Forsell, Tisvildeborger årgang 1937 og aktiv i biogrupperen, fortalte i årbogen for 2004 om biografens historie fra 1938 og de første 40 år frem.

Bille, Åkirke, Therkildsen og Alfelt

Ejler Bille og Lars Åkirke døde i 2004.

*Selskabet har bedt Viggo Bentzon fortælle om sine to kunstner-
venner og deres tidligere afdøde kunstnerkolleger og ægtefæller*

Af Viggo Bentzon

I 2004 døde to af Danmarks store kunstnere: Ejler Bille og Lars Åkirke. De boede begge i Helsingørskommune.

Jeg kendte dem begge rigtig godt og kunne med glæde betragte dem som kammerater. Vi så en del til hinanden og har også udstillet sammen, sidst i 2003 i Munkeruphus. I disse minder kommer jeg ikke udenom også at nævne Agnete Therkildsen og Vibeke Alfelt, der begge var kunstnerkollegaer og igennem et langt liv gift med henholdsvis Ejler og Lars.

Vibeke og Lars kendte jeg helt tilbage fra midten af halvtredserne. Jeg besøgte dem første gang lige efter, at havde bygget deres lille hus i Tibirke. Det var ikke særligt stort dengang, men det blev det siden.

Lars og Vips knoklede, og når det ikke var med kunsten, var det med haven og drivhuset. Når der var sne nok i haven, byggede Vips store skulpturer af heste, det var fantastisk. De kørte også rundt i en stor Jaguar. Som yngre kunstner syntes jeg nok, at der var stil over dem.

I halvfyrdserne udstillede vi alle tre i Den frie Udstillingsbygning som separatister. Vi sørgede for at have bygningen samtidig. Lars og Vips skiftede hver andet år, jeg hang på hvert år. Når man sidder og passer en udstilling får man et specielt venskab, omtrent som på en tømmerskibe for skibbrudne. Der kunne være dage, hvor der var langt imellem de besøgende, for ikke at tale om vore livsvigtige kunder.

Lars Åkirke med et af de små malerier han har malet mange af. Foto: Thomas Olsen

Artiklens forfatter Viggo Bentzon og 'Vips' - Vibeke Alfelt

For at få hver dag til at ligne en fest, skiftedes vi til at lave frokost. Et år faldt vores udstilling i Påsken, så Lars og Vips lavede 'Skidne Æg' Langfredag. Her imponerede Lars mig dybt, han kunne spise 'Skidne Æg' uden at tage cerutton ud af munden - og han gjorde det med stor elegance.

De var utrolige til at lave fester, både de vel forberedte og de improviserede.

Vi kunne blive ringet op af Vips en lørdag eftermiddag kl.14 med ordren om at møde op ved spisetid, og så havde de sammen-
trommet 15-20 mennesker. Det var aldrig kedeligt.

Til de store planlagte fester kom man virkelig til at kende alle i og omkring Lundene.

Hvordan de orkede, fatter jeg ikke.

Lars malede sit Univers - Kosmos, Stjernerne og han elskede at fortælle om det. Det var ikke altid jeg kunne følge med, men i hans billeder ser vi, hvor han ville hen: Storslået, vildt, farvestrålende. Det er med glæde, at jeg ser Lars' mosaikker ved indgangen til Helsing.

Vips døde for 5 år siden.

Hun fik malet sine følelser ud igennem heste. Hun brugte dem som en næsten abstrakt form. De blev brugt i alle former og sammenhænge med stor kunstnerisk nerve.

Den direkte kontakt med dyrene interesserede hende ikke. Hippologer blev altid slemt skuffede.

Frisk laks til fødselsdagen

Jeg har selvfølgelig kendt Ejler igennem hele min kunstneriske karriere, men vi blev først venner efter, jeg også udstillede på Den Frie samtidigt med Agnete.

Ejler og Agnete boede i Ørby, men de startede med at bo i Mønge, og har også i en periode boet i vores hus, der dengang ejedes af Birte og Poul Ekelund.

I forbindelsen med Helsing Kunstforenings stiftelse var vi alle 6 (incl. min hustru Karen) vandbærere. Og mødtes derfor jævnligt, både selskabeligt, og naturligvis til diverse opgaver.

Agnete Therkilsen i atelieret i 1990. Foto: Poul Erik Nielsen

Agnete døde for 10 år siden.

Hun var en dejlig kunstner. Hun havde en stor begejstring for naturen, hun malede med en utrolig ungdommelighed i sine værker selv i sin høje alder.

Da Agnete skulle fejres på sin 90 år fødselsdag, havde Vips og jeg tilbudt vores assistance. Ejler og jeg drøede rundt med hver sin plæneklipper og prøvede at få grunden til at optræde lidt som græsplæne den dag.

Agnete havde gemt laksen og de brugte plastikkrus fra Ejlers 75 års fødselsdag, så laksen var nu fem år gammel, plastikglassene havde hun vasket op.

Hun var noget uforstående, da Vips og jeg sagde til hende, at laksen måske nok kunne være lidt for gammel. Da hun ikke ville bøje sig, smuglede vi frisk laks ind, uden at hun opdagede det. Glassene fik vi også behændigt skiftet ud.

Da festen var forbi, og vi var i gang med oprydningen, sagde Agnete med slet skjult triumf: »Kan I så se, den kunne sagtens spises«.

Vi tav ærbødigt. Agnete hadede at give unødvendige penge ud. Det var ved samme lejlighed, at Agnete i et interview med Ninika blev spurgt, om de ikke længere havde kat?

Hertil svarede Agnete: »Vi har lidt travlt for tiden, men når vi bliver gamle, skal vi have kat igen!« De var da henholdsvis firs og halvfems år.

Kina-show på gulvet

Ejler elskede at tale om kunst og kunstnere, og det gør jeg sandelig også. Så vi fik mange gode samtaler om strømningerne i Dansk Kunstliv. Hans bedømmelser var altid klare og kloge.

Om Ejlers distraktion går der mange historier, og mange af dem er også morsomme, men da han ikke selv syntes, de var så morsomme, vil jeg holde lidt igen. Og dog.

Ejler og Agnete tog for ca. 15 år siden til Kina. Ejler havde købt et helt nyt og avanceret kamera, og han kunne også betjene det, så han tog en masse billeder derude.

Ejler Bille i atelieret i Ørby i 1977. Foto: Anne Sofie Rubæk Hansen

Ejler Bille på inspirationstur i Ørby i 1977. Foto Steen Wrem

Hjemkommen og med stakke af dias fremkaldt blev Karen og jeg inviteret til stort Kina-diasshow.

Ejler satte lysbilledapparatet op på en meget gammel billedhugger-cabalet, og ville så sætte første ramme i apparatet, men han satte den omvendt i, og da den ikke ville som han, gav han den et rask klask bagi, hvorefter alle dias'erne faldt på gulvet og rammen satte sig fast.

Vi fik rammen ud og skovlet dias'erne ned i igen.

Ejler var meget omhyggelig med sine foredrag, og han fortalte nu om Kinaturen, kronologisk til trods for, at billederne nu ikke længere var rigtigt kronologiske.

»Her ser I så den store mur!« Nej, det gjorde vi sandelig ikke, vi så Agnete siddende på et æsel, på hovedet! Og sådan blev første ramme gennemført. Senere kom vi mere i 'Sync', som det hedder i filmsproget. Men det var en fin oplevelse.

Ejler holdt meget af den norske maler Ludvig Carsten og havde købt et billede af ham. Han havde inviteret mig over for at se på det. Ejler syntes, det var en speciel dag, så han foreslog: »Sig mig, skal vi kunstnere ikke have en lille en?«

Ejler var normalt ikke meget til alkohol, og klokken var elleve om formiddagen. Han hentede en hel uåbnet flaske calvados og hældte nu op i to ølglas, som var det mælk. Og han drak det lige-sådan. Jeg nåede ikke at protestere, før han havde bundet.

Vi sad nu og beundrede det nye billede, da han pludselig forbavset sagde: »Viggo, jeg føler mig fuld!«. Hvilket vel heller ikke var så mærkeligt.

Ejler fik en velfortjent middagslur, og jeg tog hjem med en glæde over at se en sådan uskyldighed hos en mere end firsårig kunstmaler. Det er man ikke forvent med.

Ejler arbejdede langsomt, men konstant.

Engang for omkring ti år siden tog jeg over for at besøge ham. Han havde ikke hørt min banken på døren, og da jeg kom ind i hans atelier sad han lige så musestille og arbejdede med sine oliepasteller.

Alle fire arbejdede stort set til det sidste med en utrolig iver, med stor glæde og livsvilje.

Det kan vi alle lære meget af.

Det et stort savn for os alle, at de ikke er mere.

Æresmedlemmer

Gennem årene har

Vejby-Tibirke Selskabet

udnævnt følgende æresmedlemmer:

Christian Bek *udnævnt 1978*

Jan Valmin *udnævnt 1979*

Henrik Kraft *udnævnt 1982*

Anna Jensen *udnævnt 1985*

Sofus Jensen *udnævnt 1985*

Inger Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

N. P. Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

Marie Haagen-Müller *udnævnt 1987*

Liv Tvermoes *udnævnt 1999*

Mogens Christophersen *udnævnt 2004*

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at virke for bevaringen af Vejby-Tibirke egnens særpræg, indsamle minder vedrørende egnens kultur og historie, oprette et museum herfor, samt udgive publikationer af lokalhistorisk interesse.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelsen 2004

Chr. Friis, formand
Jan Holdt-Simonsen, næstformand
Hans Kurt Jacobsen, kasserer
Torkil Lund, sekretær
Niels Jørgen Larsen
Søren Nielsen
Claus Petri
Lise Woller-Nielsen

Adresse:

Vejby-Tibirke Selskabet
Postboks 21
3220 Tisvildeleje

Hjemmeside:

www.vejby-tibirke-selskabet.dk